

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

ИЗДАЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

IX.

Издаје половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

XII.

Б Е С Ј Е Д А

приликом освећења одежде и прибора њенога, дароване цркви.

(Изговорио у св Успенској цркви Осјечкој, дана 12 августа 1901., свештеник Лазар Богдановић.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA „Господи, ... ѿсвати любазима
CRNE GORE Владике Домс Твоегв.“ (Заам-
вона молитва.) С

Побожни хришћани!

Све од онога времена, кад је српски народ примио вјеру Христову, па до данас, рађало се и рађа се у њему људи, који су особиту приврженост своју и голему љубав према вјери тој исказивали и засвједочавали разнијем прилозима свetim храмовима.

Погледајте широм Српства, па ћете још и данас виђети силу Божију светијех храмова, којима су жупани, краљеви, цареви, деспоти и друга господа српска били главни ктитори и приложници! Неке од тијех њиховијех задужбина још и данас поје, а неке већ давно умукосе, те нам његове голе зидине или опале рушевине и развалине нијемо свједоче, да се у сретно србинско доба и у њима појала света летурђија. Но не бјеше ти то све! Штедра и дарезљива рука тијех српскијех господара и владара радо је одвајала од Богом-дарованог им непокретног иметка њиховог велике комаде земље и шуме, пашњаке и винограде, млинове и риболове и даровала тима

задужбинама њиховијем на уживање и одржавање њихово. А да се у потоња времена не би когд нашао, те тијем задужбинама стао оспоравати право на толико посједе њихове, утврдише они те своје завјештаје власторучно потписаним даровним писмима, од којих су се понека сачувала још до дана данашњегга што по српским манастирима, што по главнијем књижницама готово цијеле Јевропе.

Но давно су та сретна времена била па и прошла, кад су српски владоци храмове зидали и украшавали. Давно богме, па зато се слабо и находи данас трагова од сасудâ и утвари црквенијех по храмовима нашим из њихова доба.

Кад су српске земље под туђи јарам пале, кад не бјеше више српских владалаца, да бригу воде о тим задужбинама како њиховијем тако и о другим светим храмовима, прихвати се сâм народ те — дотле владалачке — дужности; — и он... народ српски не допушти, да они умукну, него их рука народна оправљаше и украшаваше. Па ако они тада баш и не сјаху влатом и мермером, као што се сјаху у доба основатеља њиховијех, народ ипак не бје с њима постидан. За дуго — може се рећи, до скорих дана — Србин-трговац и Србин-занатлија бијаху они, који замијенише господу српску, те не дадоше, да се луча благољепија црквеног угули.

При оправци старијех и при подизању и украшавању новијех светијех храмова њихови су прилози уз прилоге осталогга народа били најзнатнији и најиздашнији. Па ево и овај наш свети храм свједоком је велике те дарезљивости старога српскога трговца и занатлије. Они као да су знали, да ће најћи овака тешка времена, па не само што саградише и украсише овај овако велељепни храм, него га и снабдјеше са свим потребним сасудима и утварима, које ће — ако Бог да — устрјати до онога времена, док опет Србину не сијну сретнији дани.

Све што видите, богољубавни моји, у овом светом храму, већином је поклон и дар старих наших трговаца и занатлија. Данас пак, кад је народ наш осиромашео; кад је њиме овлада нека чамотиња, те нехат и немар према вјери и цркви му православној, врло су ријетки случајеви, да ко што светом храму приложи и поклони. Па баш за то, што су ти случајеви врло ријетки, и радује се срце моје, што освећујући одежду ову и прибор њезин, могу с поносом признати, да и данас има свијета, коме црква и благољепије њено на срце лежи. О Боже вјечни! ѿсвати любашца благокпне дому Твоегу!

Овдје присутна, побожна и честита старица, госпођа А. Љ., руковођева њежном ћеранском љубављу према сзетом храму овом, као удова трговкиња с благословом је одвојила од свога скромнога иметка лијепу свсту новца, ову сада освећену и благословену одежду са цијелијем прѣбором купила и овоме ју светом храму на дар прињијела.

Честита старице! Хвала ти на твом лијепом дару! Хвала ти у име црквено-општинске управе! Хвала ти од стране при храму овом служећег парохијског свештенства! Хвала ти у име народа парохије ове! За дар твој, кога си и прињијела светом храму Божијем. Бог нека ти наплати добрим и крјепким здрављем; а душу покојнога мужа твога Јована, за коју си намијенила овај дар светом храму овом, нека Бог „со сваткими“ упокоји!

Вас остале, побожни слушаоци, којима је Бог дао, да можете без икакве по вас велике штете чинити милостињу, овијем подстичем. да се угледате и слиједите овај Богу мили и Богу угодни примјер суграђанке ваше, честите старице Ане. Не заборављајте храм овај. у коме сте било ви, било ко од вашијех старијих или млађих, крштени, миропомазани и вјенчани. Не заборављајте га, него га се сјећајте знајући, да што год сте милостиње њему учинили, да сте Богу у зајам дали. „Милостина отъ смерти избавляетъ и не оставляетъ ити во тмѣ. Даръ же добръ есть милостина вселенному творимъ ю предъ Бгшнимъ“ — вели Товит (IV, 10.).

Благодать и миръ свима вама у Христу Иесуу, амин. (I. Сабор. посл. Петр. V, 14.).

БЕСЈЕДА НА СВ. ВАСИЛИЈА ОСТРОШКОГ

29. Априла.

(Од радова учитељског удружења Морачке нахије)

Говорио приликом скупштине учитељ. удруж. у саборној Колашинској цркви јеромонах Никифор.

Во имя Отца, и Сына, и святаго Духа. Аминъ.

Љубазни Хришћани!

Данас, на дан великог Чудотворца Острошког, желим проговорити с вама неколико ријечи, али са којима да отпочнем? — Ум је човјечији врло кратак, а језик ни изрећи не може оно, што ум замишља, те у овакој прилици и мој говор отпочећу

вам ријечима из данас читаног св. Јеванђеља: „Тако да се свијетли видјело ваше пред људима, да виде ваша добра дјела, и славе оца... који је на небесима“ (Мат. 5. 16).

У данашњем светом Јеванђељу Христос нас учи, да наша хришћанска дјела буду сјајна и узорита, пуна врлина, како би се и други људи могли на њих угледати и угледајући се славити Бога и хвалити Га.

Није доста, драга браћо. назвати се само хришћанином, него дјела наша треба да буду огледало хришћанских врлина, јер је сама вјера, без добрих дјела, мртва, говори св. писмо. Због тога све наше радње дужне су бити саодговорне вољи Божијој, и све што чинимо, да чинимо у славу Божију.

Доста се данас може наћи болесних умова, који слабо обраћају пажњу на ријечи Највишег Учитеља, него и у својој умној болести претпостављају земну науку небесној, тијело — пред душом, хришћанске обавезе — земним, временост — вјечности и т. д., те у својој занешености не вјерују и поричу истинитост свештених *истина* и *чудеса*, која је Бог преко својих угодника чинио и чини и данас.

— О! до када ће такви умови блуђети и ходити од озгор на ниже; до када ли ће претпостављати ништавило истинама Божанственог открића? — Такви умови ништа не вјерују и труде се да докажу, да нема ничега *натприродног*, што не потпада домапају њихових опита, али се варају, јер: „Ко сумња у виђело, код обадва здрава ока“... ко може доказати да нема сунчане топлоте и свјетлости? — Нико заиста, па ни такви умови нијесу кадри ништа доказати противу наше, Богом дане, православне вјере и њених истина.

Ради потврде и увјерења у истине православне вјере, Бог је премилостив био дати нашој домовини *велико свјешто вјере*, данашњег чудотворца Св. Оца Василија, гдје пред великим и дивним чудесима, која се при његовом њивоту често догађају, падају све сумње и заблуде, и сви који тамо долазе — без разлике вјере — хвале Бога Оца, који је на небесима.

Благочестиви слушаоци!

Св. Отац Василије родом је из села Попова, из Херцеговине. Син је добрих и побожних родитеља: Петра Бурковића и његове супруге Ане. При св. крштењу добио је име Стојан. Још као младић, Св. Василије почео је учити у манастиру Завали, код својега стрица Серафима, гдје прими монашки чин и

име: *Василије*. Из Завале прешао је у Требињски манастир и ту постане свештеником. Да би себе још више усавршио у подвигу, Св. Василије пође у Св. Гору и у Хилендару проведе читаву годину дана. Из Хилендара сврати у Пећ, гдје га тадашњи патријарх рукоположи за архијепскопа Захумског и Скендеријског 1651 год. Отолен се вратио у своје родно мјесто, но пошто Турци поруше Требињски манастир, он се морао уклањати испред навале Азијата и на пошљетку настани се у Острошке греде, гдје уз пећину подигне и једну малу црквицу, у којој се и преставио.

Бог, ради великих подвига, прослави овога светитеља; његове мошти буду цјелокупне извађене, те се и данас при његовом св. Ђивоту непрестано догађају велика *чудеса*, која су *печат истинитости* православне вјере и залог Божијег милосрђа према нашој домовини. — Зар може бити што јасније и вјерније од оних истина, које је овај пастир проповиједао и проповиједа чудесима и данас народу? „Због тога путове Божанственог промисла не треба тражити у видљивој природи, која потпада законима неба и земље, него у сакривеној вољи Божијој и Његовој благодати“, јер: „душа није производ ни неба, ни земље, него сопственог задаха Божијег“.

Колико је било великих болесника, који нијесу могли нигдје наћи лијека, а из Острога су пошли здрави дома — хвалећи Бога и Св. Василија. Куд више и јасније потврде за нашу православну вјеру? Шта нам се треба ради увјерења икуда даље обраћати до *чудесима*, која се под Острошком пештером догађају?

„Чудеса, која Бог преко својих угодника чини, нијесу обичне ствари, које се врше под опитом руке човјечије, него су то *чудеса* воље Божије; она се не могу подвести доказима, нити пак одбацити, јер она не припадају физичкој, него духовној природи, и производ су православне вјере, за то вазда треба ходити: од земље к небу, а не од неба к земљи“ (Фарар), због тога, љубазни моји хришћани, будите послушни заповиједима наше свете православне вјере; слушајте слово Божије и чешће посјеђавајте овај свети храм; немојте пропуштати оне часове, у које вас мати црква зове у своја њедра, јер кад читаве дане и часове без умора можете провести служећи оне, који су смртни. као и ми, то зар да вам буде тешко престајати Богослужење, и то на овом истом мјесту, на којем прије неколико година ни смјели доћи нијесте, а куда ли о својој вјери говорити!

Гајите у својој души ону највишу хришћанску врлину — љубав, која је извор сваке среће и напретка. Живите један с другим у слови; не заборављајте по могућности сиромаше; сјећајте се својих умрлих и молите се Богу за њихове душе.

Поштујте старије и власти, јер: „Нема власти, која није од Бога“ и нека ПреблагИ Творац васијоне, по молитвама светогА Василија, пошље на вас Своју велику милост и благослов. — Амин.

***

У Л А З А К У Ш К О Л У

Предавање из очигледне наставе у I разреду.

Написао *Ђуро Швадијер*, управ. учитељ.

A. Важност и циљ овога предавања.

Послије послушности прво је на што треба навикнути дјецу *ред*. Кад смо дјецу навикли да нам буду послушна, лако ћемо их навикати и на *ред*. Послушност дјече, која ступају у I разред, особито првијех дана, биће безусловна, само до наставника стоји, да ју одржи, а одржаће се, ако одмах почнемо с њима *ваљани рад*. Главни чинилац је, који ће нам искоријенити послушност из дјече, *неред*. Дјеца су дошла у школу више или мање послушна, само их ваља одмах уредити. Овај посао не иде лако, као ни један рад у I разреду. Ако се не држасмо начела *све треба да почива на разматрању и огледу* (*per inductionem et experimentum omnia* — начело *Рашиша, Бекона и Декарта*), јако ћемо отежчати себи наставни рад, а дјеци ћемо омразити школу. Љубав к наставнику и вјера у његов ауторитет пропашуће; а, ако је ово пропало, онда шта ћемо таквој дјечи, или што ће она нама?

Да не бисмо до овога дошли, потребно је, да будемо оружани великом стрпљивошћу, вољом и љубављу за рад. Тако ће нам рад ићи напријед, у њега ћемо се задупсти као пчела у цвјетни сок, те нам неће бити ни много тежак, — управо нећемо осјетити му тешкоћу у духовној наслади, коју врједан наставник добија од успјешног рада. Другим ријечима треба кап по кап потребног знања слијевати у дјечију душу. Од тих капи је једна и ово прво предавање, које мора наставник држати првог дана, чим окупи по упису дјецу у школу. По овоме очита је важност овог предавања, а пошто му је главна циљ *ред*, без кога не може никакав рад напредовати, треба га разрадити озбиљно и са много пажње. Није довољно рећи дјечи „уђите у школу,“ па их доцније опомињати за *неред* при уласку у школу; а ни „уђите у школу као старија дјеца,“ јер дјеца нијесу толико развијена, да могу одмах сама уочити све што им треба чинити при уласку у школу, а сувише нејасно им је и загонетно зашто то тако мора бити. Дјеца не треба остављати ништа необјасниво, што може на њина чула утицати, него им све објаснити у оној мјери, која је досежна њиној моћи разумијевања. На ово нас гони и та околност, што не можемо

и не смијемо захтијевати од дјече тачно испуњаване ђачке дужности, ако им нијесмо прије казали и правилно их упутили на њину дужност. Дјецу треба упознати са њином дужношћу, ако хоћемо да нам буду послушна (Лушер). По овоме јасно се може уочити, да је врло велика веза између послушности и реда (ђачке једне дужности,) као и врло велика важност овог предавања и сличнијех му.

Врло је велика погрјешка кажњавати дјецу због неке неуредности, на коју нијесу прије упозорена. Наставнику је дужност, да предвиди све могуће погрјешке, у које би дјеца пала због незнања, па да их поучи како треба да поступају у разлијема случајевима, да се не огријеше о своју ђачку дужност и претрпе казну.

Какве појмове морамо развити у дјецу овим предавањем? ове:

1. Конкретним примјерима дати им појам о „реду“;
2. Упутиши и научиши дјецу како треба да улазе у школу, и протумачити им зашто је тај ред потребан;
3. Упутиши дјецу да се нужног реда држе и при уласку у друге куће осим школе;
4. Упознати их са стварима, које су им дошлицне при уласку у школу и на друга мјеста;
5. Поучити их како треба чувати ствари, које нам служе при уласку у школу и друге куће;
6. Протумачити им да нико не сматра никог за васпитања, ко не умије пристојно ући у кућу.
7. Најглавније: ~~научити да се ни по који начин не одступа од одређеног реда.~~

Ово су дијелови теме, коју ћемо обрадити. Треба добро пазити, да нам ово прво предавање задобије љубав и поштовање ауторитет код дјече; а то ће бити само онда, ако наставник буде држао ово предавање методично. Дјеца дођу у школу пуна радости, а и неке неизвјесности. Сваки час очекују шта ће то с њима да буде у овој новој и непознатој им кући, а код новог им старатеља. Свак нек добро промисли: како су ова дјечца његована и чувана код куће и колико се на њих обраћало пажње. Сјетимо се, да их има ту, која се и боје од наставника; која су силом дошла, да се упишу; која се кају, што су ту дошла, да се не играју; која су немирна; која не умију да одговарају; која другове задиркивају; која су мирна, добродушна; која плачу; која хоће, да им је ту отац или мајка, без њих неће да сједе у школи; која хоће сваки час да излазе на поље и т. д. и т. д. И сву ту дјецу разне нарави, навика, из разлијех домова и духовног стања довести до тога да пристојно улазе, излазе, сједе и пазе у школи, врло је тешко; а за то и треба више и знања и вјештине да се то постигне. Наставник треба да је са оваквом дјецом благ, да ради весело и озбиљно без натурености и суровости, како би дјеца неосјетно прешла из мајчиног крила у овај нови живот и на њега се навикла, у кратко рећи треба да наставник посвети своје послу сву своју вољу, увиђавност и практичну вјештину.

Напомена. Прије овога предавања, док се сва дјеца окупе, наставник се разговара с дјецом, која су већ уписана и даје им у школској авлији слободу да се играју, рукуводећи их. Погрјешно је једног дана окупити дјецу у школу и одмах с њима почети наставни рад. И ако би могуће било, не треба сву дјецу једног дана уписати, јер наставник мора са сва-

ким дјететом провести неки разговор при уписивању му у школи. Тај разговор треба да је тако удешен, како ће дјетету дати вољу, да радо и доцније дође у школу.

Б. Како треба разрадити ово предавање.

Да бисмо јасније преставили, како треба ово предавање разрадити, послужимо се мислима Коменског: *знање не састоји у човјековој природи, него ваља добити учењем и вјежбањем.* При овом и сличнијем предавањима треба имати на памет ово начело Каменског и тврдо се њега држећи, треба нам почети ово предавање од тачке, коју нам је он поставио. Ако се надамо, да су дјеца донијела из куће какво знање, које би нам потребно било при овом предавању, покушајмо да се увјеримо, какво је и у којој мјери. Буде ли што од тога знања, онда га рашчистимо и уведимо у ткиво нашег рада; а ако га не буде, онда почнимо предавање без икаква обзира на дјечију помоћ и знање.

(Прво могу наћи варошки учитељи, и према томе удесити као и ми ово предавање, а друго се односи на сеоске школе и учитеље.) Чим смо отпочели ово предавање сјетимо се и држимо на памет и друго начело Коменског: *настава треба да је поступна и да је удешена према рашићеној умнијех дјечијих способности.*

Прије него је наставник окупио дјецу у школу, треба да види, је ли све на својему мјесту. *Отирач* треба да је пред вратима, *чивилук* у ходнику, *други* (вунени или од коноца) *отирач* пред вратима од учионице, а тако исто да је и учионица лијепо уређена. Пошто буде све у реду, куца се у школ. звонце, и дјеца улазе у школу. (Значење куцања школ. знаће и новајлије, кад виде старије ђаци где се куца пред школу.) Наставник уреди дјецу пред школом по два и два. Старији ђаци уђу у школу, а новајлије посматрају, како улазе у школу. Пошто уђу у школу старији ђаци, наставник нареди и новајлијама да улазе у школу као старији ђаци и то гдје им он рече. Дјеца улазе у школу и сједају како умију. Кад сва дјеца уђу у школу и посједају, наставник почне с њима разговор о уласку у школу, и најпослије пита их, би ли и они вољели, да знаду ући у школу као старији ђаци. Наравно да ће ово дјеци мило бити и наставник им обећа, да ће их научити. Дјеца изађу с наставником пред школу, наставник их уреди по расту два и два као старију ђецу и поређа тако да га могу лијепо чути што им говори, и видјети шта им показује. Разговор се почне о *отирачу* пред школом. Пошто се дјеца упознаду с отирачем, онда им наставник каже зашто служи и покаже како треба ноге отирати. То исто раде и ђаци редом, па улазе у ходник. Пошто су сви ђаци отрли ноге и ушли у ходник, онда их наставник упознаје с *чивилуком*, (вјешалком.) Кад се увјери наставник, да су дјеца добро упозната с овим школским намјештајем, покаже им како треба вјешати хаљине о чивилуку. То исто раде и дјеца редом и ту оставе капоте. По овоме долазе дјеца пред вунени отирач и све се врши као и с гвозденијем отирачем. Пошто су дјеца дошла пред врата од учионице и очистила ноге, наставник им каже да скину капе и гологлави улазе по реду у школу (учионицу) и сједају у скамије. (Сједање и устајање са свога мјеста у школи спада у засебно предавање, као и излазак из школе.) Пошто су дјеца сјела, наставник почне да их пита из свега онога што им је говорио, показивао и

што су она радила. Да би се наставник увјерио, како дјеца и врше оно што су говорила, опет их поведе пред школу и нареди им, да улазе по реду у школу; а ако које погријеша, поправља га на истом мјесту.

Кад опет дјеца посједају на своја мјеста, наставник води с њима разговор, који им служи за поуку, пропита неке да све кажу што треба чинити при уласку у школу и заврши: како се можемо показати да учтиво улазимо у школу и друге куће.

Да бисмо потпуно обрадили ову тему, треба да имамо у виду главне тачке из овога предавања, како не бисмо ништа пропустили, а те су:

1. Уређивање ђака пред школом,
2. Чишћење ногу о отирач пред школом,
3. Вјешање хаљина о чивилуку,
4. Чишћење ногу о отирач пред учионицом,
5. Скидање капа пред вратима учионице,
6. Улазак у учионицу и сједање у скамије.

Свака је од ових тачака важна, и треба их све добро обрадити. Ако овако поступимо и припазимо, особито првијех дана, на дјечији улазак у школу, дјеца ће се навићи на тај ред и необично ће им бити друкчије улазити у школу. Заиста је врло рђава навика и није угледно ни за наставнике, кад дјеца неуредно улазе у школу. Шта морају родитељи мислити о раду у школи, кад виде како им дјеца неуредно улазе у школу? Зар неће помислити, да је и њихов наставни рад такав у тој школи? А колико то утиче на родитеље, и колико од тог њихог мњења зависи школа и њен напредак, можемо лако увиђети. И дјеца почну омаловажавати школу, кад им се са самог њеног прага не види свега на њихове несташлуке: трчање кроз школу, као кроз авлију, висање бушине, задирикавање и др.

В. Начин наставе и средства.

1. *Средства.* Сваки наставник треба да се на вријеме побрине за све што је школи нужно. Уређивање школе не смије бити, пошто се отпочне наставни рад. У ово уређење спадају и средства за ово предавање, која се могу јефтино набавити, а потребна су свакој школи. Та су средства: *отирач*, који се може направити од гвозђа као дрљача или као нож. Гдје је сиромашнија школа приходима, овај отирач може се направити и од дрвета, само нек је дрво тврдо. *Чивилук*, који мора бити од гвозђа, намјести се у ходнику и добро утврди, а може бити и од дрвета; а ако је и такав скуп, онда треба потребни број чавада укуцати у зид у једном реду, а на потребној даљини. *Отирач* пред учионицом треба да је од вунене материје, или од сламе. Овај је отирач нужен да се обућа очисти добро, јер гвоздени отирач не може очистити гљиб с обуће потпуно. Школа треба да је на вријеме обијељена и подови опрани, а тако исто стакла и други намјештај.

2. *Начин наставе* је у овом предавању поглавито *показивање*. Треба пазити да се у једно вријеме показује и говори само о једној ствари, а да ту ствар добро дјеца виде и чују, што о њој наставник говори. Осим начина показивања мора се у неколико у овом предавању употребљавати начин *развијања*, да се дјеца доведе до потпуног разумијевања оно, што је

нејасно у нашој души. Тако исто мора се употребити и начин *испитивања* и врло мало *приповиједања*.

Овог првог дана, прве дјечије радости и бриге, треба да наставник свако дијете па нешто упита. Ни у старијим разредима не смије наставник пропуштити, а да не сбухвати сву дјецу својим предавањем.

Васпиташање, говораше *Монтань*, *треба да се упућује строгом благошћу*. По овоме треба предавати тако да не будемо „ни мед ни лед“, него узвишено-благи у мјери строгости, која ће тражити у дјеци оно, што се заиста може наћи ваљаним наставним радом. Викати на дјецу, ако не одговоре на прво питање, неће нас помоћи, него напротив, повући ће из једне двије и више љутња и погрјешака, а све без успјеха. Треба дјеци облагорођавати чувства, да воле оно, што је добро, племенито, узвишено и чо-вјека достојно, а не убијати им душу. Ако овако радимо, онда ће нам се дјеца предати с потпуном надом и неће нам требати никаква материјална сила, да их уредимо.

Жалосно је видјети ђака, који је убијен страхом, који дрхти, кад га наставник пита. Такав би у воду скочио, само да га што наставник не пита. Што зна, не зна. На ово треба овог првога часа обратити пажњу, јер и онако има дјеце, која су спремна одмах да плачу и бјеже кући, и да их наставник ни мало на то не наводи. Познато нам је, да многа дјеца радо дођу у школу, па одмах послвије два или три дана бјеже од школе, неће за живу главу у школу; а то је крив наставник, који их није умيو управо рећи сvezати за школу, т. ј. заинтересовати их својим радом, да једва чекају, кад ће у школу ићи, а не из ње бјежати.

Осим овога треба да наставник благо, тачно (без натезања), јасно, гласно и одређено дјеци даје питања. Какво буде наставниково расположење при наставном раду, такво ће се пренијети и на дјецу. Ако не би које дијете умјело одговорити на питања, која су постављена у овом предавању, што сумњамо, треба наставник да га поново пита, па ако се увјери да баш дјеца не знаду одговорити на извјесно питање, онда им помоћи. Има дјеце која добро не чују; има их која се лако збуне; има их која су у некој забуни од саме помисли да су у школи; има их која се препану, кад наставник с њима говори; има их и стидљивијех и т. д., зато треба да наставник има све ово на памети и да одмах нађе узрок зашто није неко дијете одговорило, па га умирити и поново питати; а не набрецати се над њиме или га ударити, јер баш онда неће ништа одговорити, ма га пресекао. Дакле треба да наставник узима све уобзир, да буде благ, стрпљив, мали с малима, да знаде разне темпераменте дјечије, да познаје разна психична стања. Укратко треба се држати мњења *Песталоцијева*: *свака је настава добра, која је у исто вријеме и вјежбање умнијех способности. Треба не само да је лагана и поступна, него и удеша према снази и способности онога, коме се предаје.*

Напомена. Првога дана треба да родитељи доведу дјецу у школу и кажу наставнику, ако има што особито код којег дјетета, што наставник не би могао одмах или никако примјетити; а и с тога да се већа важност даде овоме дану. Због овога треба да је школа у потпуном реду, а наставник да је љепше обучен, него другијех обичнијех дана. И самом спољашношћу треба на дјецу утицати и показати и њима и родитељима, да је врло важан час у животу, кад се ступи преко школскога прага; а да треба школу високо цијенити.

Једном је неки митрополит на примједбу, што он на врло свечани начин долази у цркву и скупоцјено се одијева, одговорио: *важности дама тражи да се и спољашношћу покаже. Простим народ не разумиј: важности оваквијех дама. Неки имају само физичне очи, те не могу видјети под смиреном спољашношћу оно, што виде они, који имају и умне очи.* И овијем треба утицати на дјечије образовање, што је више могуће.

(Свршиће се.)

ДОМАЋЕ ВАСПИТАЊЕ.

— Љ. А. Б. —

(Свршетак.)

III. У чему треба да родитељи васпитавају своју дјецу.

1. Физично васпитање.

„У здравом тијелу здрава је и душа.“

Нар. пословица.

Тек потпуно здраво дијете може савјесно примати поуке и савјете, може развијати своје душевне способности, те с тога на првом мјесту и стављам физично васпитање, којему је циљ очување и његовање здравља код дјеце. —

Многима родитељима биће чудни савјети, који се тичу здравља њихове дјеце, јер кажу: „који родитељ не би волио, да му је дијете здраво?“ Истина, сваки отац и мајка желе здравља своје дјеце, али из незнања и немарности, извињавајући се ријечима: „неће му ништа бити,“ слабо пазе своју дјецу. Тек кад се дијете разболи онда настаје њега. Чувајте дијете од оног, што му може шкодити здрављу, па се не плашите његовој болести. —

Мајка пушта дијете да иде голо и босе, ма да га има чиме обући и обути, не знајући да му то шкоди; па кад се разболи, зачуђено пита: „Шта му би то, а јуче је здраво било?“

Физично васпитање почиње од првог дана рођења дјетињег. За дуго вријеме то је васпитање једина задаћа родитеља. — Њега материна у овом добу је највећа. —

У првом добу, т. ј. у првој години дјетета, а особито у почетку треба дијете чувати од јаке свјетлости. Дијете треба повијати у чисте и суве пеленице. По неколико пута на дан потребно је дијете развијати из повоја, те му хаљенице мијењати. —

Дијете треба сваки дан купати у млакој води.

Мало дијете не смије се претоплити, јер тим се навикне на њежност; а такође треба га чувати и од хладноће. —

Мајка треба да сама доји своје дијете, а нипошто га не треба дати другој дојиљи, изузимајући крајњу нужду кад је мајка болесна. —

Матери треба да је највећа дужност његовање дјетета; она се не смије проводити, а дијете оставити слушкињи или дојиљи, као што чине данашње „модерне“ жене. — Мајка мора да буде мајка.

Многи родитељи, да би угодили своме „мезимцу“ или ти „јединцу“, дају му разна пића и којекакве слаткарије, не знајући да тиме руше здравље свога дјетета.

Да би се сачувало дјетиње здравље најпотребније је имати обзир на чистоћу. „Чистоћа је половина здравља,“ говори народна пословица. Чисто одијело, постеља, стан и околина стана, јесу главни услови за очување здравља. — Ако свако не може имати нове одијело, а оно може чисто и закрпљено. — Бар је вода бадијава.

На жалост, код наших сељака видјећете да се слабо обраћа пажња на чистоћу. Уђите у кућу многог сељака, видјећете у истом одјељењу, гдје укућани спавају и какво живинче, на примјер: говече, коња, а по-негдје и свињу. Дијете наћи ћете гдјега, неочешљано, а кошуљица на њему можда се није опрала од како је сашивена. Узрок је томе незнање о вриједности чистоће. С тога су дужни свештеници и учитељи, који међу народом највише живе, да сваком приликом поучавају народ, да гаји чистоћу, а собом да дају најљепши примјер.

Дијете треба навикавати на умјереност у свему, а особито на умјереност у једу. — Претјеривање у свачему шкоди. —

Треба пазити да дијете не иде нити босо, нити голо.

Дјеца треба да се што више крећу на чистом ваздуху. —

Какав тежак рад не треба давати дјеци, јер у мјесто да јачају могу се онеспособити. —

Алкохолна пића и посве треба дјеци забрањивати, а такође их чувати од слаткиша. —

Дјетету треба да се зна вријеме спавања и јела. Мања дјеца, истина, мало, али чешће једу. Треба им давати једи не свагда кад они захтевају. Одредити им вријеме и у то им вријеме дати.

Оволико укратко напоменућу неколико најпотребитијих услова за очување здравља; а кад би се хтјело опширније о томе писати, онда би требало изложити сва хигијенска правила. —

2. Религиозно-морално васпитање.

„Оцеви! Не раздражавајте дјеце своје, него их гајите у науци и страху Господњем.“

Ап. Павле (Ефес. VI. 4.)

Сви педагози препоручују религиозно и морално васпитање, којима је извор у Христовој науци. „Немој се старати, да од свога сина начиниш говорника, него га васпитавај у духу хришћанске мудрости!“ — вели св. Јован Златоуст. —

У овом васпитању не треба разумјети само идеју о Богу и догме хришћанске вјере, јер о томе кад би стали говорити малој дјеци, она би то слабо могла разумјети, — већ треба разумјети све врлине, које прописује хришћанска вјера.

Наука Спаситеља човјечијег рода садржи у себи све оне врлине, које треба да красе сваког човјека. Религијска су начела само врлине, те с тога нећу погрјешити ако речем, да се васпитање без религије не може замислити.

„Љуби Бога више свега, а ближњег свoga као самога себе!“ — рекао је Спаситељ човјечанства. — То је највећа мудрост, која је изговорена на земљи.

У тој једној изреци огледа се дужност човјечија. У њој је јасно кажано шта треба човјек да ради, па да одговори своме назначењу. Све поуке написане у корист човјечанства произлазе из тих ријечи. — Вјера је хришћанска свега и узвишена. — Истинито побожан човјек ради све оно, што му мудри и паметни људи морају одобрити. Његов живот тече природним током. Он је срећан, срећни су и они, са којима он у додир долази.

Религија јесте и чврсти наслон свакоме народу и држави. Пропадањем религије пропада и снага државна, о чему нам свједоче многи и многи историјски примјери.

Зар моћ и снагу велике Русије није створила истинита побожност њеног народа и преданост православној вјери?

Побожан човјек јесте прави отац својој породици. Он љуби друге и не чини никоме оно, што није рад да му се учини. Он није лажов, крадљивац; чува се од свију порока. Код њега видимо поштење, добротинство, милосрђе, истинитост, родољубље, самопрегоријевање и остале врлине. — Томе га свему учи хришћанска наука, којој је главно начело *морал*.

На жалост данас се слабо на то пази. — Овдје морам о томе проговорити и ако се удаљавам од предмета, о којему сам почео писати. — У побожности слабе примјере видимо не само код других људи, већ у већем степену код оних, који су најприје позвани да то његују. — Данас мало који добије више образовање, он, да докаже своју наученост, устаје противу религије и гледа да обара догматичне истине. — Таквих код нас има доста, па се, на жалост, може по неки наћи и међу учитељима.

Можда гријешим кад кажем, да данас *правде* и истините побожности нема. И онај, који се види побожан, то је само из *лицемјерства*. — Поглед на данашњи свијет приморава ме рећи: да се данас код многијех под спољашњом побожношћу крије највећа подлост. —

Значај науке Господа Мученика велик је и користан за цијело човјечанство. И кад би, Боже сачувај, одбацили догме, не треба да одбацимо врлине, које прописује Христова наука. Дијете треба обучавати свим тим врлинама и претходити им добрим примјером.

Побожност код дјецe не треба развијати теоријом, јер то дјеца слабо могу разумјети, већ добрим примјерима. Гледајући добре примјере дијете може само у себи добити слику Богопознања. Ово су мисли Бенекове, којих се треба држати.

Родитељи треба да примјерима разбуде код дјецe љубав к Богу показујући им „дѣла рукъ Господнихъ“.

„Код зрелог човјека осјећања се пробуде од размисљања о једној или другој идеји; али дијете живи непосредно под утисцима не оним, које добија из природе, већ оним, што добива из своје средине, у којој живи . . . . . „Ако дијете не види око себе да се карају, да руже једно друго и да се бију, то су живе лекције религиозности и у души дјетињој потиче ушљед тога чувство кротости и љубави . . . . . „Дијете види како се њежно опходи према сиромашу старцу, или маломе, као што је оно, гладном дјетету, дају му да једе, или га обуку, тјеше и т. д.; види како мајка иде к болеснијем сиромасима, који су остављени без помоћи, носи им љекарство и јело, објашњава им како љекарство

треба употребљавати, сама их умива и превија, ако је то потребито и олакшава им њихова страдања својим саучешћем и чешћим опхођењем с њима. Кад дијете види све то, није могуће, а да се у њега под тим утисцима не пробуди дух саучешћа к онима, који страдају.

„Дијете види сваки дан да се мајка код његове колијевке моли не коме, чује њене ријечи и неке од њих повторава за њом. Оно не разумије значај тих ријечи, али по звуку њеног гласа, по побожном изразу њеног лица и њених очију, оно осјећа, да тај неко, коме се она обраћа, мора бити добар, њежан и благ, да љуби као и његова мајка, да прима саучешће и к старцу, и к дјетету, и к болеснику, и к малој тичици. Молитва његове мајке, по сјмом чувству, постала је и његова молитва, и дијете се већ поклања невидљивој и неисказаној Богу . . . . .
 . . . . . „У цркви дијете исто прима утиске, као у кући. Оно види не само своју мајку гдје се моли Богу, већ види и остале“ . . . . .
 . . . . . „Осјећање, које влада у души присуствујућих молитвеника у цркви прелази и на њега; у њему опет почиње се јављати мисао, да Онај, коме се они моле, мора такође бити добар, благ и милостив“ (Цртине из Педагогије скупиле Ж. Драговић. Просвјета ХП. 1896).

Код дјеце треба развијати *стид*, *скромност* и *кајање*. Треба код њих развити *сажаљење*, из чега се доцније развија код дјеце љубав к ближњему. У овоме треба да родитељи примјером уче дјецу. Ако виде на прагу каквог сиромаша, треба му удијелити; ако виде голо или босо какво дијете, треба се над њим сажалити и удијелити му што-год по могућству. — Дјеца ово гледајући, уче се и сама да имају сажаљења к овим јадницима. За развијање љубави к ближњему, треба учити дјецу да његују биљке и животиње. Његовање дијетима од љака, особито цвијећа, утиче не само на развијање моралних већ и естетичких осјећања. —

Треба брижљиво pazити да се код дјеце не развија *сујевјерство*. Кад дјетета се не смију причати којекакве бајке, као: о вампирима, вјештицама, вукодлацима и т. д. Празновјерица никаквих дијете не смије чути. Приче, са којима ће се дијете забављати, треба да буду складне са хришћанском вјером. За развијање религиозних осјећања треба причати приче лаке, али поучне, у којима провијава љубав к Богу и морал. Из тих причаца дијете треба да позна не само милост, него и свемогућство, свезнање и друга својства Божија. У тим причацама треба да види све оне, што човјек као прави хришћанин и као члан друштва мора радити. Из причаца дијете ће се научити врлинама.

У морално васпитање спада и *патриотизам* и *домољубље*. Родитељи су дужни те врлине усађивати у срцу дјечијем и старати се, да од својих синова створе синове домовине своје. — Треба им разбудити љубав к домовини и љубав к слободи; научити их да за слободу своје домовине не жале ни свој живот. — То се може назвати *херојско васпитање*.

Грци и Римљани давали су велику важност томе васпитању, и своје синове васпитавали су више за војнике, него за што друго, то им је и помогло било, да се уздигну над осталим свијетом.

Одважност код дјеце постизава се причама и пјесмама из минулог доба о животу и дјелима појединих људи и племена. Тим се развија љубав к домовини. Гусле су најбољи фактор у витешком васпитању. „Бе се гусле у кући не чују, ту је мртва и кућа и људи,“ вели Његуш — Стари хероји Црне Горе нијесу умјели ни једног слова замрчити, али бипе

васпитани и знадоше васпитати своју дјецу у јунаштву, у љубави к вјери и к домовини, те чуваше и очуваше слободу својој домовини, борећи се са много већим непријатељима. Они цијенише јунаштво над свима врлинама и човјека, који није јунак, ма га све остале врлине красиле, они не сма траху за човјека, него га са презрењем гледаху. То њихово јунаштво и стече им славу пред цијелијем свијетом. — Улога наша — Црногораца — тек се почела одигравати, ми још стојимо на стражи Српства, па с тога витештво мора нам служити за највећи идеал. —

3. Техничко васпитање.

„Који ради не боји се глади.“

Нар. пословице.

Рад облагорођава дијете и спасава га од најгрђега порока — од лијености.

Колико је лијен човјек штетан и досадан по друштво, у којему живи, познато је свакоме, као год и то, да је лијеност извор свију порока, и наш народ има право кад каже: „Лијеност је мали свију зала.“ Радин човјек свакоме је мио; јер може подмиривати своје потребе без да је коме на досади.

Дјетету не треба забранити рад и с тога што он јача тјелесно, а „тјелесна снага у дјетињству служи као јемство за здравље у зрелијим годинама“ (Плутарх).

Ако отац или мајка што раде, а дијете им подражава, не треба му сметати, већ му пуштати на вољу.

„Занат је златан“ — говори народ и пријатељ за то, што је тај занат, то јест рад најљепша и најкориснија забава човјечија.

Рад благотворно утиче на душу човјекову. — Код рздиша најмање ћете наћи порока. Они не гледају шта ко ради около њих. Ако се ко свађа, псује, ако што неваљало учини — њих се ништа не тиче. Они не прате туђе послове, већ се занимају својим послом. Код њих се не појављује завист и злоба; хлеб, који заслужије својим радом, њима је најслађи.

Цио рад дјечији састоји се у различитим играма, гдје треба пазити на њихов избор. Игре дјечије треба удесити према дјечијем узрасту. У играма дјеца се уче да познају предмете, да се крећу и да понешто и сама стварају грађењем. — Дијете воли да гради кућице од блата и од опеке или малих кршића. Иде тамо овамо, те приноси што му за тај рад треба. Дакле не само што се у дјетету буди љубав к раду, већ се и довољно креће.

Грађење код дјецe, кретање и познавање предмета треба, како при-мјећује Фребел, да се врши у једно и исто вријеме. —

4. Естетичко васпитање.

Љепота утиче на душу. Хармоничне предмете са неким задовољством посматрамо, а на против од нехармоничних одвраћамо свој поглед. Посматрањем лијепога у дјецe се развијају пријатна осјећања. Наклоност к лијепоме изазива тежњу к добром, и у човјеку који има укуса за љепоту, сасвим се ријетко или никако појављују рђаве тежње и жеље. — Љепота душе проистиче из естетичких осјећања. —

Дјеца имају наклоност к посматрању предмета. Треба им показивати предмете хармоничне. За малу дјецу најзгодније су слике и играчке. —

То им служи као забава. Код одраслих естетична осјећања развијају се посматрањем, а код дјеце забављањем са лијепим предметима. Забављајући се тако, код њих се доцније развије тежња и за посматрањем предмета, који му не могу служити као оруђе за забаву, али уживају у гледању и тим развијају у себи љубав к свему, што је добро и племенито. —

Дјеца се навикну у томе, да уживају у лијепом и да се одвраћају од ружног. За то и за такве поступке њихове треба им рећи: то је лијепо, или то је ружно. Лијепе, односно добре поступке дијете ће завољети, а од рђавих — ружних — ће се клонити.

Да би се у дјетету боље развила естетична осјећања, треба у кући родитељској да се у свему види хармонија. Кућни ред много упливише на дијете. Дијете не смije никако да види у кући хаљкавост и неуредност. Ред не само што утиче на дијете, већ он карактерише у домаћина. Човјек, који има укуса за љепоту има и племенитости. — Кућевни предмети могу бити и без икаквог луксуза само треба да су хармонично уређени.

Дијете треба лијепо одијевати. Та љепота не треба да се састоји у скупоцјеном, већ у чистом одијелу. Не треба да се дијете види распасано или незапучених хаљина. По дјетету, не само по његовијем поступцим, већ и по спољашњем изгледу познају се и родитељи дјечији.

Свакој матери најпрва је дужност да своје дијете уреди, да га умије, очешља, обуче, па тек онда да свршава друге послове. На жалост, многој матери то је најпошљедња брига, а гледао сам на многим мјестима неумивену дјецу по његовим хаљинама. Да о хаљкавости у хаљинама не треба ни говорити.

Платон естетично васпитање почиње још у првом добу дјетињства причањем разних бајка.

Дакле, естетична осјећања развијају се не само посматрањем предмета, већ и причањем о лијепом и добром. Те с тога кад мајка забавља дијете пјесмом и причом, треба да пази на њихов избор.

Стари Грци и Римљани давали су велику важност музици и пјевању, као чињеницама за развијање естетичних осјећања и племенитости срца.

„Ко пјева зла не мисли“ — каже наш народ, из чега се види, како пјевање и музика утичу на срце човјека.

Развијање естетичних осјећања треба да служи и на развијање морално — религиозних осјећања. —

5. Интелектуално васпитање.

Све што се збива око нас дознајемо помоћу чула. Њлица знања, која се у души налази, морала би се угушити, кад не би душа имала утисака из спољашњег свијета. Утисци добијају се преко чула, која су као неки посредник између душе и природе. Човјек без чула био би као и свака мртва материја.

„Интелектуално васпитање до основне школе бави се највише развијањем чулних опажаја.“ — (Др. В. Бакић).

Дијете, изузимајући врло мали и готово незнатни број дјеце, долази на свијет здраво, са потпуним организмом. Оно има сва чула, али та чула треба брижљиво његовати, треба их постепено развијати. Дијете, остављено самом себи, истина могло би се развијати, могло би задовољавати

своје тежње, али би то вршило само по инстинкту, по којему живе животиње. Оно не би имало самосвијести, а ни свијести, а разум би код њега замијењен био са инстинктом.

Од првих дана почиње развијање умних способности код дјеце. Дијете се сваки час нечему учи.

Чула су изложена утисцима; она те утиске преносе души и тако постану *осјећаји*, а кад ови престану, онда се у души стављају *представе*, које кад се удруже и на више начина прерађују стварају *мишљење*. —

Чула примају утиске, али их за опажање треба развијати, јер код дјетета најприје осјећање је посве опште. Новорођенче опажа свјетлост, али кад пред њим измијениш ма колико предмета различних по боји и облику, оно то ништа неће приметијети. Тек понављањем једних и истих утисака осјећај се одвоји од општег осјећања, и дијете може по мало разазнавати утиске, који му осјећаје проузрокују. —

Принесите дјетету жишку, оно ће је радије посматрати, него какав тамни предмет; а ако се њом опече, више је неће дохваћати руком; али тада се почне у дјетету свијест да буди.

Прије тога, кад осјећаји утисака ојачају, онда се у дјетету стварају представе; те представе кад почне по мало разазнавати, стане се у њему по мало будити свијест. Представе почну се стицати у души, и дијете већ разазнаје предмете. У трећем мјесецу у дјетету се разбуди свијест, коју дијете најприје покаже осмијехом. —

Тек у другој години, или управо трећој, почне дијете да зна о себи, и тада се разбуђује код њега самосвијест. Прије тога дијете за себе не говори *ја*. —

Поређењем представа дјеца добијају појам о предметима. Добивши појам о предметима оно почне и расуђивати, и мадо по мало ствара се код њега мишљење. — Истина, појам се добија услед расуђивања, али је то расуђивање у почетку слабо. Пошто дијете добије више појмова, тек стане свјесније расуђивати.

Расуђујући о предметима дијете јача ум. — Већим стицањем представа појављују се јачи појмови и расудци, и тим јача и ум дјетета. Највеће је стицање представа до шесте године, а особито у прве три. И право има један научењак кад каже, да дијете више знања добије за прве три године, него човјек на универзитету за то вријеме.

Разумије се, да се ум дјечији не може развити сам по себи, већ вјежбањем и помагањем од стране родитеља. —

Дијете само не може расуђивати без помоћи, нити добијати појмове, а тим не може ни умне способности развијати.

Дијете има тежњу да посматра предмете и жељу, да о њима расуђује. Оно да би добило знање о њима већином пита своје родитеље, и они су му дужни одговарати; или родитељи кажу дјетету, да је нешто добро, нешто ружно, рђаво и т. д. још прије него дијете добије самосвијест о себи, кад почиње да правилније мисли, и дијете доцније о томе само може расуђивати и тражити узроке, зашто је то тако, или тако. За многе појаве родитељи треба да питају дјецу, те да им дјеца са њиховом помоћу одговарају.

Дакле, размишљање будити се може код дјеце са двије стране, прво: дијете пита родитеље за нешто, они му одговарају; оно зада два и три питања и пошто и на њих добије одговоре, у њему се јави тежња да пита

и више и тим на основу одговора расуђује о појединим предметима и појавама. Друго: родитељи сами треба да дају дјеци питања, да траже од њих одговоре, и ако дјеца не могу потпуно одговорити, да им родитељи помогну. — Задавањем питања појављују се мисли код дјете. — Треба пазити да одговори буду потпуни, како год родитељски, кад их дјеца питају, тако и дјечији; а ако ови пошљедњи, што сасвим често бива, нијесу потпуни или су погрјешни — родитељи су дужни исправити, и тим начином спасавају дјецу од погрјешног мишљења. —

IV. Начин поучавања.

Обучавање у родитељској кући не треба да буде као у школи. Кад би дјеци улијевали какве теорије, она то не би могла разумјети. Примјери треба да уче дјецу. Дјеца у почетку не знаду шта је добро, а шта је зло, јер не могу знати узроке због чега је то такво или такво, те с тога треба дјецу упућивати да раде што је добро, а кад би из незнања урадила што рђаво, то им треба забранити. Упозоривати дјецу на оно, што је лијепо, а одвраћати их од ружног. Примјерима треба утицати на навик. Дјеца најприје раде по навици, која остане стална. Навикавајући се да раде само добро, да воле лијепо и да чине друге врлине, она се старају, да оное што раде нађу узрок, што им требају родитељи у томе помагати. Пошто њихов ум ојача, да стално могу разликовати добро од зла, ружно и лијепо, онда им треба казати и пошљедице од чињења добрих или злих дјела и владања.

Дјеца се готово једновремено васпитавају у свему, чему их треба васпитати. — Васпитање треба да је сагласно са природом дјечијом. „Онај, који иде против дјечије природе а који јој противурјечи, смета њеном правилном развоју и ослабљава је“ — говори Ратихије. —

Дјеци не треба давати никакво занимање, које им за поуку служи, што она не могу схватити.

У домаћем васпитању навика игра велику улогу, само треба пазити да се дијете на што рђаво не навикне. —

„Навика је друга природа“ — вели наш народ. На што се дијете навикне, од тога се тешко може одвићи. „Учи дијете према путу, којим ће ићи, па неће одступити од њега ни кад остари (Приче Соломунове XXII. 6).

Дјеца треба да упознају најприје просте, па онда сложеније предмете. Игре, односно рад, треба да буду у почетку сасвим просте и лаке, па тек онда теже.

„На врлине треба дјецу навикавати чињењем добријех дјела“ (Коменски).

Никада потпуно не треба задовољити дјечије тежње. Дјетету треба учинити по вољи, кад видимо, да су његова потраживања неопходно потребита, али ни тада не треба по све радити по вољи дјечијој, већ по својој. — Дијете захтијева да једе; ако је гладно треба му дати, али дати му оно, што ми хоћемо, а не оно што оно само захтијева, јер таквим се начином дјеца уче савлађивати своје тежње и спасавају се од самовоље, а такође навикавају се на послушност. Упорно захтијевање дјетета посве треба занемарити и на то се не окрећати. Плакало, молило, кумило, по земљи се ваљало и ма шта друго чинило да дође до свога циља, не треба се на то обзирати. Кад би тако упорне жеље дјечије задовољавали, онда би дијете постало самовољно, изгубило би послушност и у неку руку постало би господарем у кући, те би слабо или никако примало савјете родитеља, тражило би, да му се сваки захтјев испуни и последице би се тешко дало

поправити. Шта више ни дијете у колијевци не треба потпуно задовољавати. Оно, истина, не умије исказивати своје тежње као одраслија дјеча. Глад, жеђ, бол — оно исказује плачем. Кад је дијете гладно или жедно, мајка треба да зна и да га задовољи; али дијете може плакати и без икакве нужде или потребе, на примјер, да се развије из повоја, да се носи и т. д. На то треба пазити и не угађати му свагда по вољи, јер се дијете навикне, да доцније упорно захтијева испуњавање својих тежња. „Дијете треба измалена да се навикне, да своје жеље ограничава“ — вели Џон Лок. —

Поучавање треба да извире из љубави родитељске, али та љубав не треба да се развије у мажење, размаженост, јер је мажење највећа штеточиња по васпитање. Родитељи не треба да буду дјечи ни сасвим строги, јер тада се појављује код дјече страх, и она тада немају своје праве воље, а што раде, раде једино страха ради, а не што им се то мили и што у томе уживају.

Родитељи! Васпитавајте дјецу сами собом, својим примјером, јер ви сте им отворена књига, из које читају; и оно, што читају у њој, урежу дубоко у својој души. Пазите, да та књига буде без икаквијех мрља, да се у њој може прочитати само оно, што је свето и узвишено, добро и племенито, поштено и корисно!

На реду је, да сада при свршетку проговорим укратко о казнама.

Казне над дјецом не смију бити строге. Тјелесне казне посве немају мјеста, и родитељи неће имати потребе, да их употребљују, ако испочетка буду вршили дужност васпитача као што треба. Дјетету не треба погрјешку никако пропустити. Треба му казати, да је то погрјешка, или у првом добу дјетинства рећи му: „То је вјера“ — што дјеча боље разумију — и казати му да се од тога у будуће чува. Све му треба казати благим родитељскијем ријечима. Ако би дијете други пут исту погрјешку учинило казати му мало строжије: „Не чини то више, а ако би случајно дијете и трећи пут исту погрјешку учинило, онда се показати љут на дијете, и да оно примијети очину односно мајчину љутину; да га за извјесно вријеме не помиљује. — И то је дјетету највећа казна, која на њега утиче. —

Примједба — На једној од сједница „Учитељског удружења Морачке нахије,“ гдје сам имао част бити секретаром поменутог Удружења, дата ми је била тема: „О родитељима и учитељима као главним чиниоцима при васпитању,“ да напишем. — Исти сам рад читао на сједници друштвеној, гдје га је друштво и усвојило, али пошто сам изјавио, да би требало о томе опширније писати, то је друштво повратило ми рад, да га општрније разрадим и, без да га више друштву подносим, пошљем „Просвјети“ на штампање под дружинским именом.

Разне околности, због којих сам и службу напустио, учинише да то нијесам могао разрадити до сада.

Пошто се горња тема може свести на домаће и школско васпитање, то сам узео прво и разрадио; а према рјешењу дружинском, да дату ми тему опширније разрадим, овај се мој рад треба да сматра као један од радова „Учитељског Удружења Морачке нахије.“ —

Подгорница, 15 фебруара 1901 год.

О НАРОДНИМ ЗАВЈЕТИМА.

Од радова Ђешан.-Коман.-Загарачког учитељског удружења

Томо Бажић, свепстеник.

И сотворятъ жертвы и дары и общають
обѣты Господеви и воздадутъ.“ (Ис. 19—21.)

У нашем народу постоје неки вјерски обичаји, који управо и треба да постоје и слажу се са духом вјере и са догматима св. цркве. Те обичаје називамо завјети или завјетовања. Но као што наша народна пословица вели: „У свакој пшеници има кукоља,“ тако бива и са овим. У течају дугогодишње и вјековне праксе вршења истих обичаја, неки су измијењени, те нијесу онакви, какви треба да буду, а неки изнакарађени, те се права религиозна вјеровања укрштају са сујевјерјем и народним празновјерицама, у којима се по гдје која цртица опажа из незнабоштва.

Ушљед тога намјеран сам рећи двије о народним завјетима: какви треба да буду, какви су и гдје су помијешани са сујевјерјем.

Завјет или обећање у нашем народу зове се то, кад неко лице, чисто из религиозних побуда и осјећања, у својој савјести смисли се и одлучи, да би Богу угодно било од њега, да се обећа, да неко добро дјело учини, или неки дар приложи или прилаже на дуже вријеме, па ту одлуку своје савјести открије и управо обрече се, да ће тако на неко извјесно или неизвјесно вријеме радити.

Узроци, који изазивају овај завјетовања постичу различити су, те према томе и предмет завјетовања различит је. Често пута дешава се, да човјек дође у какво велико искушење, напаст, зло, болест и т. д., па молећи се Богу, да га се постојеће патње тресе, из религиозне благодарности према Њему прије или послје тога, обећа се на неко побожно дјело, као напр. свако-празнично посјећавање цркве, посјећавање неизоставно у извјесне дане, неки извјесни прилог, светковање појединих дана, у којима се нека ствар догодила и т. д. —

Ово исто може бити и ушљед веселих момената, који се човјеку у животу догађају, и који човјека том приликом у весели заносни ефекат доведу, па из благодарности Преблагом Творцу, који га је удостојио тако веселих тренутака и ради далеке успомене њега и његових потомака, обећа се на неки извјесни завјет.

Предмет завјетовања треба да је само оно, што је добро и побожно и што се слаже са Божјим заповијестима, и све што би овоме било противно, не треба узимати у завјетовање. Завјетовања, која су учињена у чистом духу вјере, а предмет им је свето и побожно дјело, угодна су Богу, а људма корисна, јер нагоне човјека, да напредује у хришћанским врлинама и добродјетели, а у исто вријеме облакшава му се уклањати од свега онога, што је противно спасењу душе његове. Истина, сваки човјек и без завјетовања дужан је чинити добро, и уклањати се од зла и испуњавати Божје заповијести, али кад он сам од добре воље изабере неко добро и побожно дјело, па се обрече испуњавати га, тим још боље засвједочава своју побожност и почитовање према Богу и св. Божјим угодницима. И у св. писму има много примјера, да су праведни и Богу угодни људи чинили завјетовања. Кад се човјек намјерава завјетовати, треба добро

да промисли, да ли је он тај завјет кадар испуњавати, и да ли се слаже или коси са његовим неопходним дужностима, па ако види, да није кадар испуњавати, не треба се ни завјетовати, јер као што је добро и побожно обећати се Богу, да ће човјек нешто извршивати, још више је гријех обећати се, а не испуњавати.

И ако би човјек изабрао добар и побожан примјер, ипак се он може сметено завјетовати, као на пр.: да се човјек обећа да сваки дан иде у цркву, а већ се то коси са његовим животним потребама и дужностима и није га кадар извршивати. Онај што чини завјет треба да има право на то, а да се то не коси са грађанским законима. Дакле, завјетовање треба чинити само на оно, што је добро, свето истинито, побожно и корисно, а што је могуће извршивати.

Кад се човјек ријешу у својој свјести и нађе добро и спасоносно неки завјет учинити и већ то учини, тим се обавезе Богу то неодложно испуњавати. Јер као што знамо у обичном животу, кад се човјек обећа неком другом човјеку нешто учинити, свим се могућим начинима стара, да то изврши, јер кад га не би извршио квари своју задану ријеч, а то је штетно и понизно за његов ауторитет, па макар и не одговарао суду и закону; тим више кад се човјек без ичијег нагона обећа Богу, дужан је по што до то извршивати. Св. Писмо пријети великим казнама онијема, који се одреку или одустану од завјетовања, а наређује, да се по сваки начин испуњавају: „Аще же обѣщаша обѣтъ Господеви Богу твоему, да не умедлиши воздати его, яко възскаая, възшеть Господь Богъ твой од тебе и будетъ на тебѣ грѣхъ, аще же не восхощеши обѣщати нѣсть ти грѣха.“ (втор. 23. 21—22).

Но ипак и завјетовање може престати у неким случајевима, као на пр.: кад се јасно увиди да га је немогуће извршивати, кад завјет престане бити начин за чињење добра; кад неко лице добије разрешење од свештени лица; кад нестане узрока, који је човјека приволио, да се завјетује; кад се неком лицу забрани чинити и испуњавати завјет, као на пр. газда своме слуги, кад истоме смета испуњавати газдину послугу; кад истече рок завјетовања; или кад то захтијева корист државе, цркве и породице и кад је основано на сујевјерју.

Као што рекох завјетовање се може односити на лице, које се завјетује и трајати док исти узакњи, или се може продужити на њихово потомство; то зависи од самог завјештача. Овакво је завјетовање лично посебно. Тако исто може се повећи скуп људи завјетовати, као на пр.: село, племе, нахија па и цијели округ на неко побожно дјело, као на пр.: светковање неког дана, па макар и не био црквом приписан, нешеће крста, (литије) прилагање цркви у извјесне дане у домаћим производима (опаси). Овакви завјети — мислим — воде своје поријекло, и ако нередовно вршење, од прастарих времена, од приношења побожних и богоугодних жртава. Оваква завјетовања називају се општа. Оваква су завјетовања врло добра и корисна за цркву и народ како с моралне, тако и с материјалне стране, с тога бих препоручио нашим побожним општинама, да тачно подржавају и испуњавају овакве завјете.

Но често пута у нашем народу сријетамо се са неким обичајима у виду завјета, па кад запитамо тога, који тај обичај подржаје, откуда је то и зашто постоји? — не зна казати његов постанак, нити пак узрок, као никакве користи како тјелесне, тако ни душевне од тога обичаја тобожњег

завјета, једини одговор бисте могли чути: „Овако ми је остало од старијех.“ У томе се баш и огледа мијешање и укрштање завјета са сујевјерјем и празновјерицама. Таквих обичаја доста се срета у народном животу. Они нијесу свуда једнаци, него у разним селима, племенима и нахијама по у нечем различити, али ипак у главnome је једно те исто, као на пр. неки кажу: не ваља почињати никакав рад у онај дан, у који је било те године Усјекованије, не ваља почињати рад у сриједу и петак; носити ђубре у петак; жети жито у сриједу; садити купус у суботу; почињати радове у младе петкове (послије мијене), преносити тор у петак и т. д. Кад их запитамо зашто тако раде, и да ли су за то завјетни они или њихови стари, они одговарају: „не ваља се због овога или онога, тако ми покојни отац кажеваше или ђед, да се не ваља ово због ситне стоке; ово опет због говеди; ово због чела и т. д.“

Као што видимо ово су обичаји бесмислени и глупи, који су основани на предметима гатања, који су противни, како здравоме разуму, тако духу вјере и св. Божијим заповијестима.

Но сада је наступило и сваким даном све више наступа вријеме, које глупости по могућности искорјењива, а упућује и прилагођава народ к чистим добрим светим вјерским обичајима, који су добри и корисни, тако побожни и спасносни.

Најплодоносније у овим и оваквим погледима могу на народ утицати свештеници и учитељи — ти преставници народне културе; то им саме прилике у свакодневном животу пружају, непрестаним опћењем с народом, те постепено, али брзо и сигурно могу утицати на искорјењивање оваких, како несмислених сујевјерних, тако штетносних по душу и тијело обичаја, а упућивати их на све оно, што је свето, чисто, добро, племенито, побожно и богоугодно.

СВ. Е. ГОРЕЏУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

ПОЗДРАВ ПРИ УПИСИВАЊУ У ДРУШТВО.

(Од радова свештеничког удружења из округа Ријечко-Љешанскога.)

Ј. М. Костић, свештеник Метершки.

Часна Господо и драги другови.

Врло се радујем, што ми је пало у дио, да се могу назвати чланом овога свештеничкога удружења. Идеје о стварању овога удружења, чим су изникле, подгријевале су моје срце, а кад сам чуо, да је ствар доведена у битност, потпуно су га огријале.

Тада једина моја жеља бијаше, да се могу назвати и чланом тога удружења, идеал тијех мојијех жеља испуни се — ево ме сад у вашој средини.

Цијељи свакога оваквога удружења велике су и свете, ја их нијесам у стању ни избројити, а постићи још у мањем; ми сви заједно нијесмо у стању доћи на врхунац њихов, али трудом и муком можемо се у неколико к њима приближити. Друштво васпитава човјека и чини га

човјеком; друштво чини човјеку, да лакше може извршити позив, којег он мора вршити у томе друштву; е те цијели свакога удружења и ја полажем наду на ово славно удружење, да ће ми овако младу помоћи свјесније вршити позив, који ми је повјерен, а још више на њ полажем наду, што оно има у виду не само хуманитарно усавршавање, него оно има у виду усавршавање и чисто духовно.

Позив, који је нама дат велик је и свет, ту се хоће много труда, мукe, стрпљења, јер нама није повјерено неколико душа, нама је повјерена маса њих, а ми смо њихови пастири. Нама је повјерено, да им будемо чувари како њиховијех душа, тако и њиховог материјалнога стања, т. ј да их поучимо, како ће га они чувати и на добро употребити тај Божији дар, који им је од Бога дат; које нама у исто вријеме служи као најглавније средство од њихове стране за помоћи нам да сачувамо њихове душе. На нас се много полаже, од нас се хоће много, нама је и дато много, од нас се тражи много, а и св. писмо каже: Емуже дано множае, множае исти- жуть отъ него. Ове се апостолске ријечи управо и односе на свештеника, зато треба да се он њих и достојан покаже. Наши свештеници су вагда били овога достојни. После пропасти српскога царства, јадни потлачени народ српски бијаше подгријаван од свештеника надом, да ће Србу опет дан освајути и повратити себи изгубљену слободу; иђаху пред њим с крстом у левици, а с мачем у десници против својијех непријатеља, вагда их ћераху и не даваху им да гњече јадни народ; међу народом пак сијаху сјеме слогe и љубави и својијем неуморнијем радом очуваше Србу највеће његове залогe: јерде, [обичај] и вјеру, очуваше њему највеће залогe, које га чине Србом; свештеницима пак као најглавније средство да те залогe сачувају тада бјеху српске гусле, које слављаху њихову пређашњу славу и подстрекаваху народ на борбу. Ти су свештеници сдужили сво- јему позиву.

CRNOJEVIĆ

Ми видјесмо у чему се је састојавао позив њихов — крстом и мачем ширити и бранити вјеру и народ. Наш је позив другојачији, јер се вре- мена мијењају и нас она мијењају.

Часна господо! Поред дужности чисто религиознијех нама предстоји и други рад, ако хоћемо да се одужимо св. нашем позиву — рад на на пољу просвјетном, на којему се ми можемо потпуно одати, благодаречи реформама Његовог Високопресвештенства, јер су те реформе отклониле од нас све оне неприлике, од којијех смо до сад страдали. Будимо од- важни на просвјети, као што су они на бојноме пољу, јер је сад престао топ и пушка, а наступило је вријеме, у којему влада просвјета; ми као народни пастири, треба да смо с њом боље познати, него ко други, јер нам предстоји у дужност народ просвјећавати — водити га к истини и знању, а отклањати га од мрака, незнања и гријеха.

Часна господо! Сад је за нас настало блажено вријеме, да се не мо- жемо одговарати којекаквијема одговорима да нијесмо у стању, и да нас сметају којекакви други послови, који су нас до сад препрачавали; на- стало је вријеме, да се с нашијем трудом можемо усавршити чисто духовно, што и доликује учитељу и пастиру народњем; вријеме је дошло, ако хо- ћемо да прегнемо.

Часна господо! Пренимо, а душама нашијема рецимо: „Востани, душе, што спиши, не сномъ отягочиши, до не смерти предана будеши.“ Господо,

оставимо све оно, што нам служи на успављавање наших душа, а да се латимо свега онога, што нашу душу кријепи, просвјећује и свезжи, дакле, књиге, господо, да се дохватимо пера и хартије, то је све што нам се препоручује и налаже поред дужности чисто религиозних.

* * *

СТАРА ПИСМА.

(Печат)

Благородному Господину Капетану, Суђама, Главарима, Старѣшинама и свој Комунитати Новској, О Господѣ здравствовати и радоватисе;

Будући Его высокородие Господинѣ Брегадирѣ и Кавалиерѣ Степанѣ Андриевичѣ Санковскѣ, по височайшей воли Нашега Всемиловитѣи шега Покровителя наредило да буду нѣколике компаниѣ сакуплѣне коеће имати лицеу плату, и свое официале, тога ради и я вама пишемъ и препоручивамъ да се не biste одъ тога укланяли, него разсудили дае ваша дужность, за користь и за пощенѣ своего рода и отечества у свако врѣеме радостно и добро волно ходити, и доказати предъ циелиемъ свиеомъ ваше усердие и привезаность къ своему Високославному покровителю такоѣрѣ и синовлю любавъ къ вашему дражайшему отечеству, Я васъ увѣравамъ да речене кумпане када буду саbrane подъ владанѣмъ забилеженіихъ воеводахъ, учинише себе и свои Провинциѣ не малу користь и пощенѣ, и да не безъ мене безъ ротаде войске од Приморіа, и Црнегоре мимо нашихъ границахъ ни моремъ ни сухиемъ путемъ ходити, него са своимъ оружіемъ и по своему начину обучени стоять на мѣсто же потребно буде, не далеко од мене ни од моихъ вѣрнѣишихъ и вѣрнѣишихъ настоиникѣ врху тога дѣла, само валя да буду людѣ од своихъ воеводахъ поставлені употребити уредбу безъ кое бити не може, то есть да сваки десетъ войникахъ имаду еднога десетника, а педесетъ еднога педесетника, стотина еднога стотника или воеводу са своимъ Барактарима, и сваки млађи да нечини ница самоволно безъ наредбе и знаня своего старешине, дакле я се темелито надамъ да ћете ви драговошно примити ово мое писмо, и радостно испунити ваше дужности по желанію и воли Гд'на = Санковскога, кой о свакому добру и пошщению нашего народа радѣ въ прочемъ остаемъ

Вашъ доброжелатель
Вла'ка Петръ.

У Нови, 28-га ноембра
1806.

За тачност и вјеран препис овога писма, чији оригинал налази се код госп. Јове Станкова Шимрака из Васовића, Ерцег-Новске опѣине, јамчи потписани.

У Ерцег-Новоме, на 11 јулија 1901.

Антоније Варгодомиѣвић Белни
чес. кр. капетан I. класе у пензији.

Г О В О Р

којим је отворена VII-ма сједница свештен. удружења Ријечко-Љешан. округа
Мираша Вукића.

„Есмь другъ другу удове.“ (Ефес. 4, 25.)

Браћо свештеници, удружимо се!

Велика се мудрост скрива у намјерењу Христа Спаситеља, кад је, шиљући апостоле на јевангелску проповијед, послао их по два заједно. (Марк. 6, 7.)

Христос је знао, колика је одговорност и трудност проповједника Царства Небеснога; Он је знао, да један сам не би испунио своју свету задаћу, не би изашао на врх брда своје цијељи, но би ознојеним челом пао у средину или у подножју њега. Зато је Христос послао по два апостола заједно, да један другом помаже у материјалним, душевним и моралним нуждама, да заједничким удруженим силама достигну цијељи своје свете дужности.

Заиста сâм човјек колико год би владао великим знањем и способношћу, но опет не може све знати ни у свему успјети без помоћи другога.

Сунчани су зраци топли, но они производе огањ само скупа, т. ј. кад се састану у једној тачки — жижи. Сила и непобједивост сваког народа садржи се у љубави према отачаству. Скупа све можемо, јер: „Есмь другъ другу удове.“

Из тога се може видјети, каква је големи значај свештеничких удружења, која имају цијељ *просвјетити*, т. ј. *просвјетити и ошћи напредак свештеника у цркви и у народу*; цијељ, да скупа раде о дару, који је свакоме појединоме дат „св возложеномъ рукъ свештеничества“ (1 Тим. 4, 14.)

Да један другоме напомињу: постојано се тијем занимати, те да себе и оне, који га слушају, спасу. (1. Тим. 4, 16.) Цијељ да се старамо и дневи и ноћи, како би своме светом позиву што савјесније и свестраније одговорили: да прегнемо свијем силама, како умнијема тако и материјалнијема, да оправдамо повјерење и испунимо свети задатак.

Ми мало имамо ученијех друштава и читаоница, које би олакшавале нашем раду својом близином, те је свештеник остављен самоме себи; а он себе не учи, него друге, а како ће другоме дати оно, чега сâм човјек нема?

Из тога се види застој, који је тако опасан, да човјек временом савим изостане од других млађих.

Сад знамо, коликог је значаја за свештенике његово удружење: не вјештији се поправљају, усавршавају и упознавају са црквеном практиком; ту сваки своје мишљење исказује, критикује, прилагођује се ономе, што је правилније. Лијени се уче раду и привикавају труду, јер сваки се мора у таквој заједници трудити, да не буде најгори, да његов рад не изостаје иза другијех. Ту све иде са братском и друштвеном вољом, расположењем и љубављу, те тако бива постепено усавршавање. Један више зна, но је горд; други мање, но је смирен; први се код пошљедњега научи смирености, а пошљедњи код првога знању. Сви један од другога зависимо, један се од другога нуждајемо, јер и ако човјек добије од Бога све таленте, он их може без помоћи другога лако потрошити и то у каквој год стра-

сти, која одводи човјека странпутицом далеко од његова позива. Нико не може порећи, да више очију више виде; да више руку више ураде; да више људи више знају, и да договор кућу прави.

Куд бисмо се год окренули, видјели бисмо, гдје се образују разна политична, економска, занатлијска, просвјетна и друга разна удружења. Свако од тих друштава има и своје разне цијељи, но сви скупа опет теже и иду на сусрет једној истој мети — мети напретка. Удружење је, браћо, сила и моћ, која брзо и лако уклања камен спотицања и све препоне и људске терете, којима се појединци гњава и сурвавају. То је једини брзи и најкраћи пут, који води напретку; а у исто вријеме и за наше прилике опште најпоузданији спас у сваком погледу. Овome мислим не треба никаквога објашњења, дочим можемо претпоставити, какве могу пошљедице бити, кад се не би непрекидно ходило к усавршавању, онда не би преостало друго но свештеник да напусти свој свети позив учитеља вјере и морала, а с тим би се одао *сујетни*.

Свему што је у корист напретку наше духовне струке, ми смо, браћо свештеници, позвати, да о томе мислимо, да ту помогнемо, у колико се помоћи може, а с тим уједно одуђујемо се и своје светом свештеничком позиву.

Тада би наше отачаствено свештенство са више успјеха могло вршити своју пастирску службу, и да не би остало у знанственој спреми и образовању свом опште иза сувременог образовања друштвеног, крајње је вријеме наступило, када треба да се по свим окрузима и нахијама миле нам отаџбине образују како свештеничка тако и учитељска удружења.

Овом се може приступити тим прије, што је материјално стање нашег свештенства и учитељства знатно поправљено и осигурано

Уређењем свештеничких плата створена је нама могућност, да као радници прегнемо на пољу свештеничког напретка, на пољу књижевности, и да исту што већма ширимо, као један од првих услова, за добро васпитавање народа и утврђивање у православној вјери.

Зато велим: **Удружујмо се!**..

Корист наших удружења не може нико спорити, па ма какав он специјалиста, практичар или теоричар на просвјетном пољу био.

Нико не може казати: ја све знам, мени нијесу нужна обавјештења, ни расправе и питања црквеног обима, јер човјек се учи докле је год жив. А познато је, да су удружења најзгоднији и најудеснији начин за усавршавање умних моћи, а особито с практичног гледишта. Свачије искуство, обавјештење и мисао нама ће помоћи и користити; јер то ће бити узајамно и служиће нам у трудном раду за велику олакшицу. Па знајући ми, да ћемо много добити, наћи и стећи нашим удружењем, ми смо се овдје данас и скупили. Нас на ово није никаква спољна сила наћерала, до једино наша унутрашња и морална сила, љубав и оданост према књижи, први, према општем напретку, а најпослије потреба према самим нама с том надом, да узајамним договором, споразумом и обавјештавањем олакшамо самима себи велики, трудни и мучни, али у исто вријеме и свети и узвишени посао и позив.

Наш пут, господо, којим у животу треба да се крећемо, није гладак, нити је цвијећем обрастао. Наш је пут трновит и каменит! — Ко је позван, да га поправља? — Ми сами; јер ко ће га други поправити, кад ми не би хтјели? Нас на то приморава морална обавеза и дужност, да

сви сложено на тај свети посао прегнемо, да не би нам застајао или кочио точак напретка у нашем раду. С тога је дужан учинити сваки, онолико колико му допуштају његове умне и материјалне силе, а то ће бити доста.

Сви ми радећи тако узајамно и договорно, без сваке сумње, да ћемо се помоћи, доћерати и усавршити, а о путу, који води у савршенству, рећи ћемо коју другом приликом.

Главно је: не треба клонути духом и ослањати се да други раде мјесто нас, а ми само да чекамо, да нам се готово пружи.

Може ко рећи: Шта ћу ја? То се може лако и без мене свршити; или: како ви учините ја пристајем. То је наша готово највећа мана, што ми хоћемо, да све за нас други ради и да нам капу кроји, а ми готовански да живимо; ми се тијем и тада научимо немару, нехату; чинимо се глупи и ниједи, па таман ондје гдје треба сами да слушамо, говоримо и радимо. У сваком раду потребно је устајање, воља и енергија; потребно је свуд и свагда, разумије се гдје треба и у своје вријеме: доћи, видјети, чути, разговорити се, дати своје мишљење, па тек тада надати се напретку. А познато је, да један од најглавнијих погодаба у развоју људства, како у опште, тако у појединим гранама друштвеног живота — јесте мијењање мисли између једнородних елемената, и њихових удружених снага.

С таким намјерама ја поздрављам овај данашњи скуп, желећи му срећан, трајан и плодан рад за општи напредак.

 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 ЧУДЕСА СВЕТОГ ВАСИЛИЈА ОСТРОШКОГ.
 CRNE GORE ĐURĐE
 Приближежио: Златичанин.
 — CRNOJEVIĆ

С. Б то је Мухамеданац. Од како себе и њега знам; сјећам се да сам га вазда гледао гдје сједећи иде. Ногама му управљају руке. Ноге су му сухе као трска, с тога не може ни да их креће, већ мора рукама да их подиже и намјести.

Има, мислим, четрдесету годину. Развјен је тјелесно нешто средње. Гледајући по његовој браћи, он не би био развјенији у животу, па баш и да није тако оболио. Управо он ни ода шта није болестан, већ једино од нога до у саме кукове.

Били смо комшије са дућанима за дуго времена. Често ми се ражало, гледајући га, како се са великим напрезањем креће, и како је то опет споро и траљаво. Још сам се више дивио, кад би изашао по највећим зимским непогодама и дошао у дућан цио каљав и изнурен. На моје питање одговорио ми је једном приликом овако:

— Оћу да се нагледам свијета. Кад почнем старати и руке ће ми малаксати, и онда ћу бити жив, а мртав.

Једног зимњег дана сидјели смо пред дућаном и гријали се сунца. Бјесмо сами, и ја се ријеших, да га потанко распитам о његовој болести.

— Твога ти дина, право ми кажи, од кад тако болујеш, и како ти је дошла та болест?...

— У осмој години почео сам оболијевати. Мајка ми каже, да сам на мађије стао.

— Па зашто су те тако запуштили?... Чудан је код вас обичај... Ви кад болујете, не бисте повали доктора, већ нако кад вас „обрну.“ Ми смо бар у томе мало измакли.

— Вараш се. Мој отац и стриц нијесу ни једног оца и врачарице оставили. Па залуду.

— А доктор?...

— Хм!... батали ти „ећиме,“ они нијесу кадри ни грозницу да излијече.

— Дакле нијесте били код њих?...

— Море јесмо, и то код бимбаше (мајор доктор), а и код другијех па ич.

— А јеси ли био под Острог код нашег свеца?...

Он уздахну и дубоко се замисли. То му бјеше одговор. Мене то направи радозналим, те га и опет упитах. Знам ја како код њих стоји наша вјера и свеци, али ми се нешто учини, да под овим тешким уздахом има нешто крупно. Он још ћутијаше и тек на моје треће питање одријеша да говори. Очи му завлажише, али му глас бјеше постојан. Ја сам га слушао са великом пажњом, а он је приповиједао као хришћанин на исповијед.

— За шест година тражили су ми лијека. Потрошили су доста, да им се већ било досадило. Било је наших пријатеља, који су напомињали Острог и нашега свеца. Њима је то нешто тешко било и никад да се накане. Тек шесте године отац се накани, а и стриц у једно зло доба пристаде. Одосмо. О да знаш како сам дрхтао кад сам приступио у ону малу црквицу, гдје бјеше ковчег (шивот) и у њему светац...

Него С. овђе нешто застаде. Ја почеках, кад ће наставити о себи; али, ах!... ја се изненадих, кад чух ове ријечи, које може само један Турчин да у својој великој фантазији каже.

— Знам, вели С., а немој да ти је ово тешко: ми смо чули, да је светац Василије био Турчин, и да сте га ви нама преотели ..

Ја се подругљиво насмијах. То исто учини и он. — Он опет настави: — Дошли смо у Острог подоцкан. Сву ноћ сам спавао под ковчегом. Мој отац приложио је леденицу. Сјутрадан су ме спустили у доњи манастир. Кад смо сјели, ја осјетих неку лакоћу у ногама и затражих стрицу харбију да се за њу ухватим, да опровам могу ли устати. Стриц довати харбију су двије руке за два краја, а ја за сриједу и — устадох!... Ах да знаш како се овеселих!... Стајао сам за дуго, па га замолих да опровам њи. И то сам могао. И учиње ми се, као да полећех. „Благо мене, рекох, кад ће ме мајка виђети, ће идем, како ће се овеселити.“

Но чуј сад мога таксирата. Отац и стриц сјеђели су један спрам другог. Стриц се нешто загледа у силах мога оца и поблијеђе као крпа. „Камо ти, вели, леденица?“ „Ја сам је оставио свецу на ковчег.“

О мој комшо, пуче стриц као гром. Свашта му је рекао и, најпослије морао је мој отац натраг код свеца, те му вратише леденицу.

Нене на једанпут попаде нека тежина у ноге и по цијелом тијелу. То ме препаде, и ја се страшно ожалостих. Стриц је испрва мислио, да сам за то, што је грдио и цсовао мога оца, али кад му казах што је, он ме опет понуди да учинимо прову као прву.

Ја сунух да устанем, али ах!... ни да се макнем. Тада ми се учини, да сам још више обогаљио.

Ето што смо ми учинили. Од тада нигда више не тражим лијека, јер га за мене нема. Ми смо увриједили Алаха и његова угодника и то је казна за наша лукава срца.“

И сад да дођете у варош П... виђете С... чаршијом гдје лагано вуче ноге и управља их рукама. Питајте га, и он ће вам овако испричати своју историју.

ОДГОВОР НА КРИТИКУ „ПРИПОВИЈЕДАКА ИЗ СТАРОГ ЗАВЈЕТА“. *)

Штампавши, по одобрењу К. Ц. Школске Комисије, „Приповијетке из Старог и Новог Завјета“ за нашу Основну школу, из дана у дан сам очекивао, кад ће се ко од позванијех наћи, да дјело претресе, оцијени и истакне добре и лоше стране његове, како би идуће издање изашло подесније. Најпослије дочекасмо и то. Али какво разочарање! На жалост, мјесто праве и добронамјерне оцјене, ми налазимо: голо и без икаквијех доказа осуђивање нашијех школ. уџбеника и њиховијех писаца, као и просто теорисање и разметање са оно мало знања, које је извађено из најновијих педагошкијех дјела.

Господин *Сава Д. Вулетић* приказао је у VI. св. овогодишњег „Књижевног Листа“ моје „Приповијатке из Старог Завјета“ за П. и Ш. р осн. школе.

У Приказу вели: „У доба, кад је наша уџбеничка литература, за осн. школу, *квантитативно јако набујала, ***) ево нам и књижице“... па онда: „У опште не допада нам се ово, што код нас уџбеници за основну школу ничу на квантум и лаћа се писања истих и ко осјећа и ко неосјећа снаге за тај тако деликатан посао, просто као да је циљ писцима сасвим нешто друго, а не наш школски напредак!..“

Шта значи ово? Шта је г. Вулетић с овијем хтио рећи? — То је јасно, као дан, да он нијека способност бар већине нашијех новијех писаца и потцјењује важност нашијех новијех уџбеника. То је његова пресудна ријеч, коју он, као какав опробани и признати педагог, с висине изриче, а да и не сумња. да може и друкчије бити, него како он каже.

*) Писац је намијенио овај чланак „Књижевном Листу“, али га је уредништво истог одбило, те умољени од стране пишчеве доносимо у нашем листу.

**) Курсив је мој. Ј.

А на крају вели: „Овакав рад иде на уштрб нашем васпитном успјеху, а исто ће послужити доцније историку (— ваљда ће то он бити!!!) нашег шк. развића да неправилно представи наш данашњи шк. напредак, да га потцијени, јер ће пред собом имати аргументе за то, имаће наше данашње уџбенике од којих многи не могу издржати критику“..

А сад? — По његовом „дубоко-научном“ суђењу требало би с многијема (ако не и са свијема) уџбеницима — доље, па их поново израђивати. Али шта ћемо сад? Да смо знали, да ће он доћи са онијем теоријама под пазухом, бисмо га причекали, и ако би то нас уназад бацило цијелијех десет година! То опште потцјењивање било му је, како изгледа, само узгредан посао, а главна му је сврха била, да празнијем теорисањем — без изношења факата, побије важност већ поменутог уџбеника, па ни тѣ ни овѣ, што вели наш народ, наставља, да су приповијетке „већином штуре и сухопарне“ и да се вође и владари јеврејски тамо „износе као лутке, без икакве типичне карактеристике“... Допустимо, да је баш тако у ствари, но да ли је г. Вулетић то чим доказао? Прочитајте његов приказ с почетка до краја, и ево главе, ако за то игдје доказа нађете; само се зауставља на Соломону, замјера, што се не спомиње његова црква и његов суд, те, можда, према тој приповијети и све остале осуђује, пошто све ни цијелога примјера не наводи. Чудне ми критике!!! Факта, „кротичару“, факта, јер она доказују, а не теорисање, које човјек може и без најмањег труда исписати. Зар се на овај начин не би могла потцјењивати и најпривзатија дјела, само кад би човјеку дозвољавала чиста савјест? То нам г. В. „својом“ критиком доказује; а ми му велимо: *навођење је најбољи начин за оцјену и књиге и писца; бољег начина још до данас нико не знађе, и ако га г. Вулетић ето „пронађе“!.* Кад је тако, онда зашто г. В. ништа не наведе из поменуте књиге, чим би потврдио своју тврдњу? — Ваљда ва то, што он мисли, да се њему мора вјеровати и без икаквијех стварнијех доказа, као неком мјеродавном чиниоцу, којему су у рукама конци наше књижевне судбине; — ово, разумије се, није ништа друго, до празно уображење.

Ко би год пажљивије прочитао „критику“ г. Вулетића и прегледао поменути уџбеник, јасно би му било, због чега се он околио на наше шк. књиге и с каквом намјером. Али, пошто има и таквијех, који ће се, без премисљања, лако повести за реченијем, ево нас у одбрану не само себе и своје књиге, него и у одбрану истинскијех радника, који само раде за, а не про-

шив шк. напретка, — у одбрану онога, што је за врло кратко вријеме подигло наш шк. напредак и снабдјело нашу осн. школу великијем бројем новијех уџбеника, написанијех у нашем духу, према нашијем приликама и од нашијех писаца, а баш то г. В. онако безобзирно, онаке злонамјерно напада и омаловажава.

Добро се сјећамо, да је исти г. В. у јавној препирци, путем штампе, с једнијем господином, заједљиво рекао: да се у књижевности често сретамо с нечим, што је написано, тек само да се пише. Ми му овом приликом одобрајемо, да има тога, али у исто вријеме признајемо, да је таква и његова „критика“. Питаћете нас: зашто и због чега? — Одговорити је лако: да је хтио критиковати онако, како се критикују слична дјела, он би изнио све погрјешке уџбеника (да не речем и врлине, које би он због главног смјера критике морао изоставити); а да је хтио, да својом критиком допринесе какве користи и књизи и писцу, он би упозорио на сва она мјеста, која би требало исправити, те да их писац исправи. Али он не учини ни једно ни друго, само наводи нека сухопарна правила писања уџбеника за вјеронауку, те изгледа, да треба разумијевати и оно, што није рекао или није умιο рећи — једно од двоје. Ето, за то и ми њему кажемо, да је његова „критика“ писана само да се пише, и да се писац њезин у послу нађе, или, што је за још већу осуду и што доказује једну његову врло слабу страну, а то је: да пред свијетом омаловажи и књигу и писца, као и већи дио нашијех шк. уџбеника и њиховијех писаца, те да тим својим рушењем протури себе као учена човјека, који зна и умије другијема давати лекције, али које, у осталом, зна и сваки учитељски приправник још на школској клупи.

Ништа га тако не издаје, као тврдња, да је наш нови уџбеник чак лошији од оног, ког је заступио у нашој школи. Шта би му на ово рекли, пошто ту тврдњу ничим не доказа? То ћемо оставити црногорскијем учитељима, нека они дадну своју оцјену у погледу разлике између старог и новог уџбеника; а ми само жалимо, што се и на овакво скроз неистинито и злонамјерно тврђење морамо обазирати.

Најпоследње замјера и начину језичног излагања, а не види себе у рођеном огледалу свом, гдје су му његовом руком забиљежене стране ријечи: „квантитативно“, „хармонира“, „процес“, „концетрише“, „ситуације“, „епизода“, „објекта“, „моменту“, „егзистира“, „лектира“, типичне, „карикасура“ (ваљда карикатура), „контрасна“, „ниво“, „квантум“, „аргументе“ и т. д.

Зар овако *Србин српски* пише, а још један учитељ, који мора и у говору и у писању избјегавати сваку непотребну туђинштину? Он и без доказа вели, да ми нијесмо ступили на дјечји „ниво“, *) па писали за дјецу, а ми питамо њега: на који је „ниво“ он ступио, кад се уживио у оваквој туђинштини?

Ето, ми му без доказа не замјерамо, као што он чини, и напомињемо му: да се и *по овоме* може познати његов смјер. Ваљда не мисли, да смо толико наивни, да цијенимо онога којему отворени рјечник странијех ријечи лаје и леје за писање, а не којему писање изазива стране ријечи — кад већ морају бити. Код нас такви не само да нијесу сишли на „ниво“, па писали за народ, или за кога хоћете, но су сишли и испод „нивоа“, па вичу на сва уста, служећи се и онијем, што није српско, нити ће га они икад српскијем учинити.

Нападнувши нас, није могао пропустити и остале уџбенике и њихове писце, говорећи с подмуклијем подсмјехом: „Али, за Бога, нека нам се најпослије дозволи, да можемо мислити е је велики корак, кад неко ступи у ред школских писаца, а како ли је тек у пракци?!“ Оваква неоснована иронија својствена је само завидљивцима, који се бацају блатом на све што није њихово. А како ли је тек оно његово убјеђење, да код нас пише уџбенике, и ко осјећа (није хтио рећи *и ко има*), и ко не осјећа за то да је — убјеђење, којијем је желио, да жацне наше писце и србије им вољу за даљи рад; и то још ко — онај, који је тек јуче оставио школску скамију и, што је најглавније, још ничим не посвједочио свој књижевни таленат!

Ми бисмо захвални били правој истинској критици, која би само на то ишла, да донесе користи школској књижевности а, по могућству, и моралну корист писцу књиге. Но г. В. као да не хоће, да ми уџбенике поправљамо, него да их уништимо, па да коме spremнијему (ваљда њему) оставимо широко поље за рад. Ми мислимо, да је и тако свакоме слободно радити и писати уџбенике, који су већ написани, па, ако г. В. осјећа снаге за тај посао, зашто да просица маглу, но нека

*) Кад је г. В. споменуо већ дјечји „ниво“, који се мора имати у виду, пишући шк. уџбенике, умјесно је, да оvdје напоменемо, да је како његова, тако и онијех, који се поводе за њиме, велика погрјешка, што не узимају у обзир ступањ општег развитка наше дјеце, него цијене наше школске књиге, имајући на памети „ниво“ дјеце на страни: наша школска дјеца, изузевши веома мали број варошке, далеко су одвојила од дјеце многијех другијех земаља; она су годинама старија, а физички развијенија, па према томе и удешавају се уџбеници.

згрије столицу и пише боље уџбенике, према оној народној: „Ко ће боље, широко му поље,“ а на то је позват и нарочитом окружницом на све наставнике од стране Школске Комисије. Свак ће му тек онда рећи, да заслужује хвале и пажње, а овако и себи и нама толико користи доноси, као да млати глогиње.

Човјек сумњиве савјести напада свакога, он не пробира ни средства ни циљеве. Биће с тога г. В. и напао К. Ц. Школску Комисију, која, тобоже, пропушта неподесна дјела за уџбенике, а овамо као да не зна, да баш она највише ради на потпомагању, а не на одмагању наше школске књижевности. Он је, дакле, ударио против најмоћнијег чиниоца при подизању наше школске наставе, и не стиди се два пут, а не једном, нагласити само *количину* нашијех уџбеника, намјерно убијајући њихову каквоћу. Но има једна стара народна изрека: „Ко се од свакога боји, гори је од свакога.“ — и ми поручујемо г. Вулетићу, да се ми ни жива вука не бојимо, а камо ли сухе коже, те ћемо ми и од сада, баш као и до сада, мирно, спокојно и марљиво радити, па ма он и њему слични, и по десети пут противу нас пунио странице ма којег листа. Свак се дужан покорити *критичкој* разложитој и достојној критици, а ми ћемо оваквој, било Вулетићеве, или чијој му драго. други пут, можда, окренути леђа, јер ћемо бити увјерени, да ће унапријед судити свијет, те неће бити потребне и наше изјаве.

Кад би збиља била искрена жеља и добра намјера г. Вулетића, да се дође до бољијех уџбеника, не би на овај начин потцјењивао досадешњи рад школских раденика. него би марљиво радио према већ постојећој окружници Главног Школ. Надзорништва на поправљању нашијех уџбеника, као што то раде и наша учитељска удружења. Та окружница гласи:

„К. Ц. Главно Надзорништво осн. школа.

Број 700.

Цетиње, 20. марта 1898. г.

Г. Г. Учитељима и Учитељицама Црног. осн. Школа.

Има неко вријеме, од како К. Ц. Школска Комисија ради на уџбеницима за наше основне школе, од којих су неки већ и ушли у употребу. Уџбеници ови поправљаће се у другим издањима у онолико, у колико се то нађе за потребно. Зато се и вама *препорукује*, да све, што у њима — од најмање до највише ствари — нађете, да би требало исправити, или бољијем

замијевити, доставите овом Надзорништву најдаље до 1. маја ове године, а тако и у будуће сваке године.

У овом случају требало би да кажете: на којој је страници погрешка; који је чланак неподесан, а који би боље био; која ријеч, назив или израз није добар и како би боље било и т. д. пошто при свакодневној употреби истијех имате прилику, да лакше и најмању омашку опазите.

У случају и да не погоди који од вас онако, како је боље и правилније, неће му се замјерити, пошто се у овом случају узима у обзир добра намјера и тежња за усавршавање онијех, који буду на реченом радили.

Главни Школски Надзорник

Буро Поповић.

Ко буде према овој окружници радио, тај ће заслужити признања, и само ће тако, или писањем бољијех уџбеника, наша шк. настава поћи напријед. На овај би се начин сачували и од неплодног и неумјесног преширања по листовима, премда се некијема чини, као да су значајно дјело написали, ако што год слично овом Вулетичевом напишу; па, држећи се те погрешне предрасуде, налазе за најлакше „прославити се“ сличнијем критикама, више бајаги седа ради, него себе ради.“

Из свега реченог види се: да је „критика“ г. Вулетича просто теорисање, којијем је имао недостојни науке смјер, да омаловажи не само мој рад, већ и цјелокупни досадашњи савјесни труд К. Ц. Шк. Комисије, те да с тијем себе истакне, ништа се не обзирући, да такав рад не може допринијети користи општем у напретку, већ само стварати раздор и неповјерење међу школ. трудбеницима и заводити јавно мишљење.

„Напредак ствара човјек, који ради, а не онај, који говори“ — рекао је садашњи пресједник Савезнијех Америчкије Држава, што треба да упамти наш „критичар“ и сви они, који су његовијех смјерова.

Ријека, 20 септ. 1901 год.

Ан. Јовићевић.

Извјештај о основним школама црногорским у школској 1899 и 1900 години.

(Саопштава се у изводу.)

Школа у Нудолу — Грахово.

Испит је држан 12 јуна 1900 год. и трајао од 8 до 12 сати.

Школа је приватна и има само I разред, јер је у овој години и отворена.

У почетку школске године уписато је 37 ученика и 2 ученице; сви су православне вјерисповијести.

На испиту су присуствовали 36 ученика и 1 ученица. Двоје дјеце су били неприсутни испиту. Једно је ученик, а друго ученица. Ученик је само-властно изостао, а ученица због болести.

Присутни су испитани из свих појединих предмета и показали овај успјех :

- Из вјеронауке — одличан.
- „ срп. језика — одличан.
- „ рачуна — одличан.
- „ земљописа — врло добар.
- „ позн. и њег. човјечијег тијела — врло добар.
- „ краснописа и цртања — одличан.
- „ Гимнастике и војн. вјежбања — одличан.
- „ Чистоћа школе и пошва ученика — похвална.
- Дисциплина у школи — одлична.
- Сви су предмети обрађени по наставном програму.
- Укупни успјех постигнут је — одличан.

Сви школски протоколи, који су вођени оригинално, налазе се у потпуној тачности, који су и потписани.

Редовно су држана два родитељска скупа. Прва је држан 26 октобра, а други 14 јануара. Родитељи су неизоставно посеђавали скупове, и на њима је учитељ говорио : на првом о домаћем васпитању и школској дужности, а на другоме : о постанку школе као и о њезиној неиспринијој користи, и све у вези са св. матером црквом и сходно значају празника. Из копије се види, да се учитељ трудио, да развије љубав мјештана према школи на општу корист.

Дјеца су вођена два пута на излет и занимала се природним наукама.

Школа је у приватној кући г. попа Стојана Кујачића. На врло је опједитом мјесту, али нема потпуну прописану величину. Све трошкове око ове школе као и кирију, носе села Нудо и Заслаг.

На испиту су биле све племенске и мјесне власти, као и сви мјештани.

Прихода је било 142 ф. и 83 нов. Сума је сва утрошена и са малим изузетком скупљена непосредно од ђачких родитеља.

Предрачун се не зна за сада, док се не утврди погодба за кирију.

Власти су имале добре односе с прам ове школе.

Владање учитељево са народом, трудољубље око дјеце, начин предавања, и уопште цио његов рад у школи и ван ње, заслужује оцјену од-

личну. И ми га са наше стране Главном Шк. Надзорништву најтоплије препоручујемо.

Грахово — Ну дб 15 јуна 1900 год.

Ревизори: Н. М. Татар и кап. А. Даковић.

Школа Убаљска.

Испит је држан 5 јуна, а трајао је 5 сати.

Школа је троразредна са I., II. и III. разредом.

Дјеце је уписано било у I. раз. 2; II. 16; III. 5 ученика.

На испиту је изашло у I. раз. 2; II. 14; III. 4 ученика.

Неприсутни су изостали због болести. Сви су испитани из свијех предмета.

Успјех показан о испиту:

Из закона Божјег: I. раз. 4; II. 4; III. 4^{1/2}.

„ српског језика: I. раз. 3^{1/2}; II. 4; III. 4^{1/2}.

„ словенског језика: II. раз. 3; III. 3.

„ рачуна: I. раз. 4; II. 4; III. 4.

„ геометрије: III. раз. 4.

„ земљописа: I. раз. 3; II. 3^{1/2}; III. 4.

„ српске историје: III. раз. 4;

„ природе и физике: I. раз. 4; II. 4; III. 4.

„ позн. и нег. српског тијела: I. раз. 3; II. 4; III. 4.

„ краснописа: I. раз. 4; II. 4; III. 4.

„ цртања: I. раз. 4; II. 4; III. 3.

„ пјевања: I. раз. 3; II. 3; III. 3.

„ гимнастике: I. раз. 4; II. 4

Чистоћа: у сва три разреда врло добра.

Дисциплина: у сва три разреда одлична.

Општи успјех: у I. раз. више него добар; у II. и III. близу врлодобар.

Рад је отпочет у овој школи 25 новембра. Дневно је рађено по 5^{1/2} сати, а преко цијеле године 133 дана, и то сваког четвртка, па што више и у свечане дане.

Држата су два родитељска скупа и то у децембру и јануару. На првоме је говорено о похађању школе, а на другом о св. Сави.

Дјеца су извођена у шетњу више пута, и том су се приликом занимали: земљописом, историјом и природом. Ученици су посјеђавали школу врло добро. Учитељ је г. Радуле Бацковић — приватни, који је свршио два разреда приправне учитељске школе у Србији. Владао се, како у школи тако и изван школе одлично. Трудолубља је врло доброг, а што се тиче погрјешака у настави има их доста, али са његовим трудом и читањем педагошких књига, много и много би се поправило.

Неки предмети нијесу свршени по наставном плану, као рачун и геометрија. Земљопис и геометрија учени су више механично; могуће је, што за те предмете нема никаквих учила.

Поступао је са дјецом очински и настојавао је да се међусобно љубе. Становао је учитељ у једног сељака, јер учитељски стан није довршен. Учитељ није изостављао од школе, нити је дјецу остављао саму у школи.

Дневни протокол је уредан, а годишњег нема. Протокола кореспонденције, љетописа и инвентара нема, него су на простој хартији, зато је наређено да се узму, ако буде школе. Протоколи прихода и расхода држати су уредно.

Било је прихода 34 фор. и 74 новч., а расхода 34 фор и 74 новч. — Расход је брижљиво учињен.

Г. кап. Мојаш С. Вукотић вршио је своју дужност одлично и умољаје се главно шк. надзорништво да би му дало похвални лист.

Мјесни школски надзорник, г. барјактар Андрија Гардашевић, вршио је своју дужност према школи одлично, и ако је ико заслужио похвални лист и овај је.

Школа нема никаквих учила, нити школске баште.

Г. учитељ није свршио предавања, него му је наређено, да их он пошље гл. шк. надзорништву.

Убли Чевски, 6 јуна 1900 године.

Ревизор: Филип Пејовић, учитељ Чевски.

Кап. Мојаш С. Вукотић.

Барјактар Андрија Гардашевић, мј шк. надзорник.

Школа Кчевска.

Испит је држан 2 јуна, а трајао је 6 часова. Школа је троразредна са II, III и IV. разредом.

Дјеце уписано било у II раз. 11 ученика, у III раз. 19, у IV раз. 16 ученика.

На испиту је изашло у II раз. 10, у III раз. 14, у IV раз. 14 ученика.

Један отпуштен због рђава владања, два дигли у Никшић, а остали због болести.

Сви су испитани из свијех предмета.

Успјех показан о испиту:

Из Закона Божјег:	II раз.	III раз.	IV раз.
српског језика:	5,	4 ^{1/2} ,	5.
словенског језика:	" "	" "	" "
рачуна:	5,	4 ^{1/2} ,	5.
геометрије:	" "	" "	" "
земљописа:	4	4	5.
српске историје:	" "	" "	4.
природе и физике:	" "	" "	5.
позн. чов. твјела:	" "	" "	4.
краснописа:	" "	" "	5.—
цртања:	" "	" "	4 ^{1/2} .
пјевања:	" "	" "	4 ^{1/2} .
гимнастика:	" "	" "	5.

Чистоћа у сва три разреда — одлична.

Дисциплина у сва три разр. одлична.

Општи успјех у II раз. 4^{1/2}, у III. раз. 4^{8/13}, у IV. раз. 4^{9/13}.

Рад је у овој школи отпочет 4 октобра; дневно је рађено по $5\frac{1}{6}$ сати, а преко цијеле школ. год. 143 дана.

Држати су два родитељска скупа: у Новембру и Априлу. На њима је говорено о васпитању.

Дјеца су извођена на Чевски Лисац, и том приликом су се занимала земљописом, природом и пјевањем.

Учитељ је очински поступао са дјецом, и изостао је два дана од школе, за које га је вријеме заступао поп Крсто Вукотић. Протоколе је држао чисто и уредно, а главна сметња напретка била је болест у Децембру и Јануару.

Кап. Мојаш С. Вукотић вршио је дужност према школи одлично, а тако и м. школ. надзорник оф. Јошо Б. Николић.

Протоколи прихода и расходд држати су уредно. Било је прихода а. в. ф. 86 36, а расходи нијесу још уређени.

Кчево, 3. Јуна 1900 год.

Поп Крсто Вукотић, ревизор
Кап. М. Вукотић
Оф. Јошо Б. Николић, м. шк. надз.

Школа Горњо-љешанска (Релеза).

Испит је држао 5 јуна и трајао је $7\frac{1}{2}$ сати.

Школа је од три разреда А, П. и Ш.

Дјеце је уписано у I. раз. 26; П. 14; Ш. 21. — Свега 61.

На испиту су изашли у I. раз. 22; П. 14; Ш. 20. — Свега 56.

Један ученик I. разреда изостао је због болести; 1 се преселио, а 2 су ишћерани због слабог владања, са дозволом гл. школ. надзорништва; 1 ученик Ш. раз. отпуштен је због несрећног случаја у фамилији, такође дозволом гл. школ. надзорништва. Сва су дјеца православне вјероисповиједи. Повтораво је само 1 ученик I. разреда.

Успјех показан о испиту:

- Из вјеронауке: I. раз. 5; П. 5; Ш. $4\frac{3}{4}$.
 " српског језика: I. раз. $4\frac{1}{2}$; П. $4\frac{1}{2}$; Ш. 4.
 " словен. језика: П. раз. 4; Ш. 4.
 " рачуна: I. раз. 5; П. $4\frac{1}{2}$; Ш. $4\frac{3}{4}$.
 " геометрије: Ш. раз. 5.
 " земљописа: I. раз. $4\frac{1}{2}$; П. 5, Ш. $4\frac{1}{2}$.
 " историје: Ш. раз. $4\frac{3}{4}$.
 " природописа: П. раз. $4\frac{1}{2}$; Ш. $4\frac{1}{2}$.
 " позн. и њег. човј. тијела: I. раз. $4\frac{1}{2}$; П. $4\frac{1}{2}$; Ш. 4.
 " краснописа: I. раз. 4; П. $4\frac{1}{2}$; Ш. 4.
 " пртања: I. раз. 4; П. $4\frac{1}{2}$; Ш. 4.
 " пјевања: I. раз. $4\frac{1}{2}$; П. $4\frac{1}{2}$; Ш. $4\frac{1}{2}$.
 " гимнастике: I. раз. $4\frac{1}{2}$; П. 5; Ш. 5.
 Чистоћа школе: врло добра.

Дисциплина: одлична.

Општи успјех: I. раз. $4\frac{1}{2}$; П. $4\frac{1}{2}+$; Ш. $4\frac{1}{2}-$.

Рад у школи отпочет је почетком октобра. Дневно је рађено зими по 5, а љети по 6 часова. Радних школских дана, течајем цијеле школске године, било је 141.

Држата су два родитељска скупа у прописано вријеме. На испитима су држати пригодни говори, који се односе на напредак школе и народа. О овим скуповима послати су извјештаји, са копијом учитељскога говора, гл. шк. надзорништву на законом одређено вријеме.

Учитељ је дјецу изводио у околину, и том су се приликом занимала земљописом и природним наукама.

Дјеца су слабо посјеђавала школу због грлобоље (скрлативе), због чега је и шксла свој рад, по савјету д-ра Ковачевића, који је овамо на учитељско захтијевање због речене болести послат био, и школа свој рад прекинула за 10 дана.

Учитељ је своју дужност вршио најсавјесније, а ово му је 17-та година труднога учитељског рада. Способност је учитељева за све разреде одлична. Владања је, како у школи, тако и ван школе примјерног, те према томе и ужива лијепо поштовање, а труд ванредни полаже.

Предавање му је разумљиво, живо и пријемљиво и потпуно одговара начелима савремене педагогије, ушљед чега је и постигао овако сјајни успјех са оволиким бројем дјеце у три разреда, а у кратком времену.

Од свијех предмета особиту похвалу заслужују вјеронаука, особито у нижа два разреда; рачун у свим разредима и геометрија у III. разреду, као и земљопис у другом разреду.

Особиту је пажњу учитељ обраћао на образовање ваљаних и честитих карактера код повјерене му младежи, а ово је најбоље дјеци показивао својим примјером, како у школи тако и ван ње, што на дјецу највише утиче. Са дјецом је поступао очински, те према томе је и задобио ванредну љубав својих ученика. Учитељ је на квартиру у школском здању, а другог, осим учитељског, занимања није имао, те се је вазда находио међу ђецом, ваљано називао на ред и дисциплину. Уредно је посјеђавао школу и цркву, и само је два дана дозволом Гл. Шк. Надзорништва од школе изостао.

Школски протоколи дневни, кореспонденције, љетописа и инвентара у добром су стању. и уредно вођени, те као такви и потписати, а годишњег нема. У протоколу прихода није ове године ништа биљежено; јер приход није купљен, већ је од прошлогдишње школарине остало код капетана 46 ф. и 75 нов., а код Николе А. Радуновића 7 ф. Капетан је у почетку ове шк. године дао дужни новац мј. шк. надзорнику, и овај га је цјелиходно расходовао; а Никола Алексин Радуновић није дао дугујућијех 7 ф., већ каже да су ови новци дати од школских пара у глобу и трошак, које су дале општине Прогоновицка и Штитарска изасланицима просвјетне власти прошле године. те да су остале непокупљене из речених општина. Наређено је реченом Радуновићу — пошто је приликом прошлогдишње ревизије дао признаницу да их он дугује — да их он и даде.

У почетку школске године појавили су се неки трошкови, који нијесу при прошлогдишњем испиту могли бити предвиђени. Које ушљед овога, а које и ушљед тога, што се мјесном шк. надзорнику нијесу — како горе рекох — предали сви школи дужни новци, није могло бити извршено све, што је при прошлогдишњем испиту наређено било.

Учионица је доста пространа, а учитељски стан доста тијесан.

Наређено је да се за идућу годину набави: мапа Балканскога полуострва (велика); мапа Јевропе; мапа Црне Горе. (Ове је мапе учитељ нацртао, те, пошто школа није имала другијех — по њима је и предавао.) Осим овога да се шлоли плати послужитељ и још друге ситније поправке, као обијелити је, прекрити и др. Према овоме нашли смо да ће, уз дугујућих школи 7 ф. и још 6 ф. које се школи од једног школског дрвета дугују, довољно бити да се уз дацију купи школска 2⁰/. Говорено је и о установљењу школ-књижнице. Учитељ и ја били смо за то, а сви остали против тога, те је и остало као и досле.

Од учила школа има: глобус, природописне слике, геометријска тијела, штицу и писмарицу. Све је ово, осим писмарице имала и прошле године, те се у инвентару нема осим ње и 2 књиге ништа ново прибљежити. Школска башта је у добром стању.

Капетан Јоко С. Радуновић вршио је дужност врло добро, а мјесни шк. надзорник Никола П. Челебић одлично.

Све законом прописато, осим овога извјештаја послаће Гл. Шк. Надзорништву учитељ ове школе Видак Пејовић.

Поп Мило Пејовић, ревизор.

ИЗВЈЕШТАЈ

прве скупштинѣ „Црногорског учитељског удружења“, држане у Никшићу
 БИВ. БИБЛИОТЕКА 29. августа 1901 године.

CRNE GORE ĐURĐE

Од натраг неколико година црногорски учитељи по некојим нахијама осјетили су живу потребу међусобног потпомагања и усавршавања у послу свом, за то и поникоше неколика учитељска помјесна удружења, наиме: Морачко, Ријечко, Љешанско-Команско-Загарачко, Брдско-Никшићско и Зетско. Прва три удружења, прије него ли се потоња два основаше, увиђаше, да је од општег интереса и користи основати и „Црногорско учитељска удружења“, с тога се братски споразумјеше и на ту сврху издадоше на црногорско учитељство шљедећу штампану позивницу:

Позив црногорском учитељству.

Није то давно било, кад је Црна Гора жељна била писменијех људи; наши су свештеници били једини представници просвјете и писмености. Но данас већ, захвалити Богу, није тако; великијем радом нашега Господара, прегнућем храбријех Црногораца и љубављу нашега народа према опћекориснијем установама, Црна Гора броји данас преко сто школа, а тако и учитеља, на десетине хиљада писменијех људи, који утиру трновити пут к савршенијем и све већем напретку; данас има лијепо број научнијех глава и вриједнијех радника на културном напретку нашем. Напредујући у овоме, имамо поуздано јемство, да смо све ближе остварењу главне општенародне српске идеје и циља.

Прије двадесет и више година наши су учитељи имали да се боре са многим тешкоћама, које су им и рад и успјех ометале; данас су већ те тешкоће, у главноме, или савладане или уклоњене, те им уз снажну вољу, добру спремину и ваљани труд неће изостати и сјајни успјех. У овоме смо

освједочени, проучавајући рад и успјех нашијех учитеља, те с правом можемо рећи, да стално напредујемо у свом послу. Увиђајући ово Њ. Кр. В. Господар наградио нас је, на предлог најстарије просвјетне власти, законом о платама и унапређењем, и тијем нам је дата нова снага за издржљивост у вршењу дужности.

Да бисмо како треба захвалили Њег. Краљ. Височанству на великом добру, које нам је учинио, потребно је да и од наше стране учинимо све могуће, да што боље одговоримо нашој дужности и светом свом позиву, а ово ћемо постићи, ако међу осталијем тежисмо и за што већијем усавршавањем, развијањем, образовањем. Сви знамо, како је велико зло за једног образованог човјека, ако се ограничи на оно само, што је из школе изнио, ако и ван ове не стара се, да се што боље усаврши читањем, размишљањем, писањем, опћењем и разговором са другијема. Ако је ово потребно уопште свакоме образованоме човјеку, и ако је истина, да се човјек више образује и васпитава у друштву, онда је за учитеље то још потребније. На жалост, у главном, наша околна, у којој живимо, заостала је у свом образовању, те се слабо што можемо користити од друштва, а ми смо опет готово сви у слабом материјалном стању, те тешко можемо доћи до ваљанијех стручнијех и другијех озбиљнијех и кориснијех књига. Остаје нам узајамни збор и договор, узајамно обавијештавање и усавршавање, и из тежње за овијем ту скоро поникоме међу учитељима некијех нахија учитељска удружења.

Цијелъ је овијех удружења врло благодарна: усавршавање у послу свом помоћу заједничког рада и обавијештавања, помоћу читања разнијех научнијех, кориснијех и споменијех књига, помоћу писања педагошко-дидактичкијех чланака, реферисања уџбеника, напомена, примједба, исправака, допуна и т. д.

Успјех постојећијех удружења несумњив је и од надлежнијех власти признат и похваљен, и чланови њихови, желећи успјеха и укупном црногорском учитељству, договорно ријешеше, да се овога љета негдје састану на један заједнички скуп и ту да позову и остале црногорске учитеље(-ице) ради оснивања „Црногорског учитељског удружења.“ Овлашћени од нашијех другога, као представници удружења, а с одобрењем просвјетне власти, позивамо у братско коло и заједнички рад све црногорске учитеље и учитељице, којима је на срцу наш општи напредак, а у исто вријеме дајемо на знање: 1) да је за скуп одређен *Никшић*; 2) скупштина ће трајати 26., 27. и 28. августа тек. године; 3) ниже потписани предеједници удружења биће у *Никшићу* 23 авг. у вече, да би 24 и 25 августа написали програм рада на скупу; 4) остали учитељи имају бити на одређеном мјесту 25 августа у вече. Умолити смо Високо Министарство Просвјете, да од стране истог буде присутан нашем збору Главни школски надзорник, господин Ђуро Поповић.

Пошто нас на ово гони сопствена воља, то сваки има на скуп доћи о свом трошку; али знајући, да је пут скопчан са приличнијем трошком, ми смо израдили код надлежне власти, да се свакојему, који се за скуп пријави, пошље на рачун плате извјесна сума новаца, која ће му за пут довољна бити. За то који учитељ(-ица) буде намјеран поћи у *Никшић*, нека се сдмах по пријему овог позива пријави Гл. Шк. Надзорништу, и оно ће му послати путни трошак.

Оволико ради обавјештења, а доказивати корист од овога и оваквијех скупова — излишно је; то су већ давно увидјели сви напредни народи, и ми треба да идемо попут њих, ако желимо напретка укупном раду. Сувишно је истицати добру вољу нашијех учитеља, кад је она већ позната, и за то смо ми увјерени, да овај наш позив неће остати празнијем словом, него ће наши вриједни учитељи похитати ондје, гдје рекосмо, да се упознамо и обавијестимо, да претресемо разна питања, која су од живог интереса за школе и наш учит. рад. Ту ће сваки моћи предлагати и упутства тражити, моћи ће критиковати и писмене радове подносити; ту ће сваки моћи дати маха својијем умнијем способностима и исказивати своје мњење. То је велика добит и за оног, који се осјећа спремнијем, и за све остале.

Надајући се постојано, да ће се овом приликом освједочити родољубље нашијех учитеља(-ица), свијема шаљемо братско поздравље уз најтоплије жеље за општи наш напредак и скори састанак у Никшићу.

Цетиње, 24 јула 1901 год.

Алекса П. Чукић, предсједник „Учит. удружења Морачке нахије“,
Андрија Јовићевић, предсјед. „Учит. удружења Ријечке нахије“ и
Видак Пејовић, предсјед. „Љешан-Коман-Загарачко уч. удружења“

У овом је предузећу предсједницима удружења био на руку Г. Ђуро Поповић, гл. шк. надзорник, који је неуморно радио, да се ово корисно подuzeће у дјело приведе, дајући им савјета, напутка и подстрекавајући их, да не клону у започетом послу. И овај позив није остао мртвијем словом на артији, него је и постигао оно, што се је с њим жељело постићи.

23. авг. у вече било су у Никшићу на скупу предсједници споменутијех удружења, којима су 24. и 25. авг. написали програм рада на скупу и кратка правила, према којима се има владати и управа и чланови.

Програм је гласио:

CRNOJEVIĆ
I.

а) У неђељу 26. авг. у 8 сати изјутра искупљају се учитељи код основне школе;

б) у 9 сати скуп иде на службу у цркву св. Василија, на челу са Гл. Шк. Надзорником, г. Ђуром Поповићем;

в) послје службе скуп се враћа истијем редом у школу и учитељи заузимају мјеста у одређеном одјељењу за скуп;

г) скупштину поздравља у име предсједника постојећијех учит. удружења г. Ђакон Косто Лучић и позива учитеље, да у корист општег напретка, оснују „Црногор. учит. удружење“;

д) послје поздравног говора чита се правилник и програм рада на скупу, па се за прије подне сједница затвара;

ђ) у 2 сата послје подне почиње сједница, на којој има сваки своје име забиљежити у записни протокол, као што гласи 15. члан Правилника. Кад се то сврши, онда се приступа избору управе, која ће на скупштини за вријеме рада предсједавати. За тим ће сваки, који би штогод имао за други дан предлагати или о чему расправљати, поступити према 11 члану Правилника;

е) при крају сједнице, ако буде основано „Црног. учит. удружење“ скупштина бира одбор од 6—10 чланова, који ће до краја скупштине при-

редити кратак напрт правилника „Црног. учит. удружења.“ Овај одбор из своје средине бира предсједника одбора. Са овим се закључује сједница за 26. авг.

II.

У понеђелник 27. и уторник 28. авг. до подне на дневном је реду :

- а) читање и претресање наст. плана, и
- б) расправе, предлози и друго, што буду учитељи на дневни ред изнијели.

III.

а) У уторник 28. авг. у 2 сата послје подне одбор почиње читати напрт правилника „Црног. учит. удружења,“ а скупштина га претреса, према чему се чине измјене и допуне ;

б) при крају сједнице скупштина бира тајнијем гласањем управу „Црног. учит. удружења.“

Сједнице трају од 8 до 12 прије и од 2 до 5 сати послје оодне.

IV.

У сриједи 29 августа, скуп иде у цркву на службу, послје чега се истијем редом враћа у школу и разилази се.

Са овим се свршава овогодишња учитељска скупштина.

Правилник је био кратак а састојао се из 17 чланова. Према њему скупштина је имала управу, коју сачињавају : предсједник, потпредсједник и 2 дјеловође. Прву двојицу скуп бира тајнијем гласањем, а дјеловође изабира предсједник. Сваки члан има једнако право гласања и при избору управе и при одлучивању истакнутијех питања и приједлога. Сви се закључци усвајају већином гласова. Сваки је члан слободан, у корист шк. напретка, предлагати, тражити обавјештења и упутства, и расправљати о појединијем питањима. Који би хтио, о чему да говори, треба претходно да уз своје име на листићу артије забиљежи и тему, о којој жели говорити, па то дати предсједнику и тек онда говорити, кад добије дозволу (чл. 11.). При расправљању имају се избјежавати лични назори о онијема, који говоре, а у виду треба имати општи напредак. Све усвојене одлуке има управа поднијети на одобрење Главном Школском Надзорништву. На завршетку скупштина одређује дан и мјесто састанка идуже скупштине 1902 године, а одређује и теме разнијем липима.

Ово је кратки извод из правилника, који је за врло кратко вријеме написан, али је ипак прилично обухватио све скупштинске потребе.

Скупштини је био присутан г. *Ђуро Поповић*, гл. школ. надзорник, као изасланик високог Министарства Просвјете и Цркв. Послова.

26 авг. 1901 г.

Од 8 до 9 сати изјутра икупљали су се учитељи код основ. школе, па су у 9 сати на челу са г. Ђуром Поповићем, гл. шк. надзорником, пошли на службу у цркву св. Василија, величанствену задужбину Њ. Кр. В. Ђаза Николе I. те се ту скромно помолили Богу за здравље Њ. Кр. В. Господара, просећи од Бога моћне помоћи, да у предузетом послу устрају, на хвалу и славу Његову, а на корист своје домовине. Послје службе Господар је примио учитеље пред својим двором, о свакојем се

наособ извијестио за име и мјесто службе, дао им је кратки оченски савјет, па их отпуштио, пожеливши им срећан почетак рада. Послије одушевљеног узвика: Живио! учитељи су се вратили у школу и заузели своја мјеста, па је ђакон Косто Лучић, мјесни управљајући учитељ, поздравио скуп у име председника, позивајући учитеље да сложено оснују опште учит. удружење. За тим је прочитан програм и правилник, приређен за овај скуп, па је упућен брзојав министру просвјете и црквенијех послова г. војводи Симу Поповићу, у којему му учитељи изјављују најдубљу благодарност и признање на неуморном труду и раду око напретка црногорскијех учитеља и школа.

У 2 сата по подне почела је сједница. Пошто су сви учитељи својеручно потписали своја имена и мјесто службе у записни протокол, приступило се избору управе, и тајнијем гласањем би изабран за председника Андрија Јовићевић, ријечки упр. учитељ и председник „Ријечког учит. удружења,“ а за потпредседника Алекса П. Чукић, колашински упр. учитељ и председник „Морачког учит. удружења.“ Затим је председник предложио за дјеловође: Крста Немезића, подгоричког учитеља, и Арса Милића, колашинског учитеља, и скупштина је предлог усвојила.

Председник отвара рад скупштине и пита, да ли су сви сагласни, да се оснује „Црног. учит. удружење.“ — Сви се радо саглашавају и бирају одбор, који ће до краја скупштине приредити кратка правила општег удружења. У одбор су ушли: Андрија Јовићевић, Алекса Чукић, Јеромонах Нићифор, поп Секуле Добричанин, Видак Пејовић, Зарија Радичевић, поп Јоко Гојнић, Јован Пешћина Филип Прогић.

Ђакон Косто Лучић пита: какав ће правац рада имати досадања постојећа учит. удружења, кад се оснује опште удружење? — Одговорено: као и до сада, само ће у неколико тачака од општег удружења, како то правилник буде предвидио.

У 5 сати је сједница затворена.

По свршетку сједнице је окружни капетан г. Обрен Никовић позвао и обилато почастио учитеље пићем. Исти веома цијенећи учитељско приношење и патриотски рад, изјавио је, да жели бити чланом „Црногорског учитељског удружења,“ и ово је врло лијепо утисак на учитеље учинило и с признањем примљено.

27. августа 1901 год.

У 8 сати изјутра председник отвара сједницу. Одмах је прочитан брзојав учитељској скупштини од г. Војоде Сима Поповића, министра просвјете и црквених послова, који гласи:

„Учитељској скупштини

Никшић.

„Желим учитељској скупштини срећан и успјешан рад на корист просвјете, који диже напредак и углед наше отаџбине. Вриједним учитељима припада хвала за племениту мисао, која их је окупила на тај рад.

В. С. Поповић.“

Кад је брзојав прочитан, учитељи су одушевљено узвикнули: „живио г. Министар!“

За овим је Станко Марковић читао наст. план. Читање је трајало за 5 до 6 сати и за то вријеме се претресало у потанкостима.

Штанко Марковић је предложио, да се наст. план раздијели на групе, па да се они подијеле на удружења, и ова да га на својим сједницама претресају, па на идући главни скуп 1902. г. да донесу своје мњења. — Пошто се увиђело, да се због краткоће времена не може темељито прегледати, то је приједлог усвојен и одређено је, да претресе и за идући главни скуп поднесе: а) „Морачко удружење“ о Закону Божјем; б) „Ријечко удружење“ о Српском и Словенском језику, и в) „Зетско удружење“ о Природнијем наукама. Остали су предмети добро удешени према наст. плану.

Лазар Јовановић говори, да некоји капетани и гдјекоји мјесни школ. надзорници због неуредног вршења своје дужности више одмажу него ли помажу учитељима и да би требало мј. шк. власт преуредити.

Сава Весковић истиче неуредно издавање школарине од стране капетана, а и неуредно издавање огрјева и подмиривање шк. потреба од стране мј. надзорника.

Јован Пешић предлаже, да ревизори најстрожије потраже шк. приходе и расходе од мј. шк. власти, јер и сам увиђа, да се с њима неуредно рукује и на личну корист употребљавају.

Председник предлаже, да се надлежна просвјетна власт умоли, да се помјеснијем учит. удружењима у дужност стави: да по наредби Гл. Шк. Надзорништва контролишу школ. приходе и расходе мј. шк. властима у своје округу, кад би то надлежна власт за нужно нашло или који учитељ или које му драго лице то захтијевало и изазвало, и о свему да извјешћује надлежну власт. — У сваја се

Видак Пејовић истиче потребу, да спору учитеља с ким год, само ако се овај тиче школе или учит. послова, буде присутан и при испљећењу и при осуди по један просвјетни и државни у сваја се, да се за ово умоли надлежна власт.

Никола Рацковић расправља о општој библиотеци „Црног. учит. удружења.“ — Узето к знању, с примједбом: да се треба свакојем учитељу старати, да сам има што већу књижницу, јер своја мала већу корист доноси, но општа велика.

Видак Пејовић расправља питање: Да ли би корисније по општи успех било, да су сеоске школе (са промјеном разреда) дворазредне, а не троразредне? и рачуном доказује, да је корисније држати два него три разреда, а овамо се ништа не губи, јер опет сва дјеца кроз све четири разреда пролазе. — Усвојено је, да се за ово умоли надлежна власт.

Јован Пешић предлаже, да се умоли надлежна власт, да се понови она наредба о оснивању школ књижница, јер предвиђа корист од њих и за учитеља и за шк. околину. — Усвојено.

Сједница је затворена у 5 сати у вече.

28. августа 1901.

У 9 сати изјутра председник отвара сједницу.

Миливоје Драговић говори о учествовању учитеља у већим државним свечаностима. Одговорено: о томе се има старати Управа „Црн. учит. удружења.“

Милија Булафић предлаже: да се опет успоставе званичне ревизије, да свака школа мора имати здраву пијаћу воду и истиче тешкоће од досадање набавке ђачкијех књига.

Председник је мишљења, да ни званична ни приватна досадања ревизија не одговара потпуно свом циљу, нити се с њом постизава жељени успјех, него би јој требало у неколико дати нови облик. Што се тиче пијаће воде, то у погодби са шк. послужитељем треба предвиђети и погодити, с којег ће извора или убла воду доносити.

Скупштина је мишљења, да „Приногорско Учит. Удружење“ (пошто изађе вријеме уговора владина са г. Калуђеровићем) само уреди на Цетињу своју књижару за шк. књиге, учила и друге шк. потребе, како би на тај начин ону добит, коју носи други, оно имало, а коју би употребљавало као помоћ учитељима за скупштинске трошкове. Тако би иста добит одила у прилог онијех, који новце за књиге дају.

Милија Тулафић је мишљења, да се женска дјеца не примају у школу заједно с мушком. — Одговорено: да женска дјеца могу посјеђавати мушку школу, али у том случају пазити, да се дјевојчице друже с дјевојчицама, с браћом и ближњом својом. У сваком случају учитељ мора бити врло обазрив на справ дјевојчица, јер би он могао бити одговоран за какве могуће неуредности.

Милија Тулафић предлаже, да се умоли надлежна власт, да је окр. лекар дужан по два пут у години доћи у сваку школу свога округа. — Усвојено је, да први пут има доћи с почетка шк. године, када ће на вријеме учинити разне примједбе шк. здању, и другом с прољећа, када су најчешће прилепчиве болести.

Милија Тулафић је мишљења, да би требало, да свака школа има по једно одјељење за оставу ђачкијех ствари. — Узето к знању.

У 10 сати и 20 минута удостојно је скупштину својом високом поштом **Њ. Кр. В. Господар**, гдје се је задржао пуна 2½ сата. За ово вријеме милостиво благовољно је разговарао са учитељима, поучавајући их као брижљиви отац, да младеж васпитавају у српском духу; да избјегавају сваку непотребну туђинштину, било у говору, било у држању; да његују свој матерњи језик, као драгоцену благо, а да се устручавају од свега онога, што не приличи природи нашој и поносу имена нашег. За чистоћу и богатство српског језика указао је Горски Врјенац и још нека књижевна дјела. За вријеме ове високе посјете прочитао је поп Секуле Добричанин свој рад: *савршавајмо се*. Господар га је са задовољством саслушао и на крају сједнице изразио, да жали што нема више времена, да с учитељима држи још коју сједницу. На завршетку благовољно је дати учитељима, у знак своје пажње и благовољења, десет ордена наредивши г. Надзорнику, да њих неколицину предложи за ова одликовања. Учитељи су Њ. Кр. В. Господара и дочекали и испратили са одушевљењем клицањем: „Живео!“

Сједница је затворена у 1 сат по подне.

У 2 сата по подне сједница је отворена.

Спанко Марковић г. едлаже, да се г. д-ру Л. Томановићу изрази признање на његовом научном раду на пољу наше историје у одбрани од отмичара нашег с крвљу стеченог права. — Усвојено и одмах брзојавом изражена захвала и признање са жељом, да његов научни рад још већма утврди понос прошлости наше земље.

Г. д-р Томановић је одговорио:

„Црногорско Учитељско Удружење

Н и к ш и ћ.

„Ваше признање труда мојих слабих сила у одбрани славне прошлости Црне Горе испуња ме радомшћу, јер у томе видим доказ вашег патриотског осјећања, доказ, да је васпитање нашег подмлатка у добрим рукама. Моје су симпатије одавна на страни наших учитеља као највреднијих народних трудбеника. С искреним поздравом —

Томановић.“

Чита се кратки правилник „Црногорског учитељског удружења.“ У главноме, Удружење ће држати годишње по једну главну скупштину, и, ако буде могуће издаваће педагошки лист и основаће фонд за покријевања трошка око истога, за награђивање ваљанијех педагошких чланака и расписивање награда за поједине теме. Чланови су: *редовни*, који ће плаћати годишњи улог од 10 круна; *почасни*, које друштво прими као такве из каква признања; *помажуће*, који учине друштву помоћ у било каквој вриједности до 100 круна, и *добротворне*, који укажу друштву помоћ у било каквој вриједности од 100 круна и више.

Радомир Кривокапић предлаже, да друштвени печат буде са пером и зубљом (мјесто пера и мача).

Лука Пејовић предлаже, да печат буде са ликом св. Саве.

Јован Пешић, предлаже, да печат буде са пером и мачем, прекршћени преко отворене књиге са зрацима озго. — У својено.

Косто Лукић предлаже, да садржај листа буде педагошко-привредни. — У сваја се.

Милован Лоичић пита, могу ли бити у управу удружења изабрати и они учитељи, који нијесу скупу присутни. Одговорено: могу само они, који су присутни, или се пријавили брзојавом или писмено.

Сједница је затворена у 5½ сати у сени

29. августа 1901 године.

У 7 сати изјутра предсједник отвара сједницу.

Г. Надзорник чита распоред учитеља за идућу школску годину.

Тајнијем гласањем изабрана је управа „Црногорског учитељ. удружења“: за предсједника *Андрија Јовићевић*, за потпресједника *Алекси П. Чукић*, за дјеловође: *Арсо Минић* и *Крсто Ненезић*, а за благајника *Јован Пешић*. Изабрани у одбор: *Видак Пејовић*, јеромонах *Никифор*, *Зарија Радичевић*, поп *Секуле Добричанин*, *Станко Марковић* и ђакон *Косто Лукић*.

Предсједник изјављује, да се за редовне чланове удружења сматрају они учитељи, који су скупу присутни и својеручно у протокол потписани, а тако и они, који су се писмено или брзојавно пријавили. Међу ове пошљедње спадају: *Марко Лековић*, *Вукић Масловарић*, *Марко Вукосавовић*, *Илија Болевић* и *Петар Мајић*. — Број редовнијех чланова с овима износи 73, а поименице:

Зарија Радичевић, *Ристо Марковић*, *Станко Б. Марковић*, *Крсто Ненезић*, учитељи подгорички; *Поп Милун Меденица*, учитељ доњо-морачки; *Јован Пешић*, учитељ орјелучки; *Бошко Велашевић*, учитељ ждробанички; *Видак Вушовић*, учитељ бањански; *Арсо Минић*, учитељ колашински; *Никола Мраковић*, учитељ доњо-загарачки; *Зарија Ђулафић*, учитељ горњо-

морачки; Андрија Јовићевић, учитељ ријечки; Милош Радовић, учитељ опутно-рудински; Андрија Вукић, учитељ добрски; Иван Калуђеровић, учитељ брџаначки; Бошко Думовић, учитељ вилушки; Симо Мијовић, учитељ братоножићки; Лазар Димић, учитељ ускочки; Божо Милатовић, учитељ горњо-загарачки; Светозар Милић, учитељ полимски; Бећко Божовић, учитељ пиперски; Крсто Вукотић, учитељ спушки; Алекса П. Чукић, учитељ колашински; Миливоје Драговић, учитељ блатински; Милија Ђулафић, учитељ пољски; Андрија Голубовић, учитељ кочански; Лука Д. Пејовић, учитељ горњо-цеклински; Радосав Бацковић, учитељ пјешивачки; Божо Поповић, учитељ горњо-пиперски; Видак Пејовић, учитељ горњо-љешански; Симон П. Кажичић, учитељ градачки; Филип М. Протић, учитељ ускочки; Радован В. Филипсовић, учитељ брезовички; Григорије Т. Којашевић, учитељ горњо-пољски; Атанасије Вељовић, учитељ жупски; Станко Булатовић, учитељ ровачки; Михаило Штиркић, уч. врањински; Никола Рацковић, учитељ шараначки; Лука Аџић, уч. комански; Михаил Стругар, учитељ ријечки; Јеромонах Никифор, учитељ доњо-морачки; Мираш М. Дабетић, учитељ доњо-ражанички; Никола Лековић, учитељ никшићки; Поп Секуле Добричанин, учитељ прекобрдски; Милован Лопичић, учитељ каручки; Лазар Јовановић, учитељ орјелучки; Саво Весковић, учитељ крњички; Ђакон Косто Лучић, учитељ никшићки; Поп Михаило Ђуровић, учитељ шавнички; Мустафа Аџи-ахметовић, учитељ подгорички; Поп Јоко Гојчић, учитељ голубовачки; Петар Стриковић, учитељ риђански; Нешо Јоксимовић, учитељ горички; Новица Драговић, учитељ горански; Радомир Кривокапић, учитељ граховски. Шћепан Меденица, општински учитељ равањски; Саво Меденица, општински уч. вујачки; Андрија Ј. кић, општински учитељ граховски; Богдан Мучалица, општински учит. безујски; Маринко Шуковић, општински учитељ милочки; Милован Р. Бошковић, општински учитељ никшићки; Обрен Булајић, општински учитељ душки; Милинко Булатовић, општински учитељ речитски; Михаило Кођопија, општински учитељ луковски; Мирко Симовић, општински учитељ драговољићки; Никола Докнић, општински учитељ голијски и Видак Дабовић, општински учитељ нудолшки.

Осим ових било је још и неколико учитељских кандидата.

Надати се, да ће се и остали учитељи у току ове 1901 год. пријавити главној управи за чланове удружења.

Јован Пешкић предлаже, да се на свакој школи, која је имало опасности од грома изложена, уреди громобран. — Усваја се, да се за ово умоли надлежна власт.

Председник предлаже да само државни учитељи дају годишњи улог, а општинскијема нека је слободно да присуствују главнијем скуповима. — Усваја се.

На овоме скупу ријешено је: да се идућа скупштина одржи у Подгорци при крају августа 1902. г., а трајаће три дана. Дан ће састанка одредити управа и то на мјесец, два раније. За тај су скуп одређене теме: Филип Протић „Појам о српској народности и разликовање вјере од народности и обратно;“ Поп Секуле Добричанин „Појам о Богу;“ Саво Весковић „О глаголима за IV. р;“ и Петар Мајић „Појам о природи за II. разред“.

Арсо Милић пита: како ће и коме у будуће помјесна удружења шиљати извјешћа и радове. — Одговорено:

Преко главне управе, а ова ће их сироводити Гл. Шк. Надзорништву или „Просвјети“, како зе потребно нађе.

Господин *Надзорник* предлаже, да Удружење изради један правилник који ће за сва помјесна удружења вриједити. — Усвојено са захвалношћу.

Сједница је, а тијем и скупштина, затворена у 1/2 сата по подне, и учитељи су се весело разишли са лијепим надама и жељама за срећнију будућност црногорске просвјете.

Овоме скупу присуствовао је и наш стари учитељ у пензији г. Перо Костић, који је овом приликом изговорио лијепу пригодну бесједу.

Приликом овога скупа 28. ов. у 5 сати у вече Никшићка је Општина позвала учитеље на богату закуску. Ту је предјејдник Општине Обрен Рњез напио у здравље Господарево, г. Надзорник у здравље Владајућег Дома, Андрија Јовићевић, предјејдник удружења, Никшићкој општини, захваливши грађанству у име учитеља, и поп Шћепо Мартиновић учитељима, као узгојитељима будуће узданице црногорске.

Општина је свакојем учитељу даровала по једну дивну слику храма св. Василија приликом 40 годишњице Књаза Николе I., ради успомене и сјећања на овај скуп, и у нарочити записник унијела својеручне потписе присутнијех учитеља, да тај списак у својој архиви чува. Овијем племенитијем сјећањем, даром и гостопримством никшићско је грађанство јако задужило учитеље и показало се, као љубитељ свега онога, што нашу земљу напретку води.

Од Н. Кр. В. Господара Приликом овог скупа су одликовани: V. степеном Данилова реда: Ригто Марковић и Јакон Косто Лучић; златном медаљом за ревност: Андрија Јовићевић, Алекса П Чукић и Михаил Стругар; а сребрном медаљом за ревност: Видак Пејовић, поп Јоко Гојнић, Јермонах Никифор, Јован Пешић и поп Секуле Добричанин.

Никшић, 30. авг. 1901. г.

Дјеловође:
Арсо Минић и
Брсто Ненезић.

Предјејдник:
Андрија Јовићевић.
Подпредјејдник:
Алекса П. Чукић.

***

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Српска православна херцеговачко-захумска Митрополија при крају 1900. год. У шематизму, који је издао Високопреосвештени Митрополит Серафим Перовић, а уредио тајник истог г. Јован Муцовић, налазимо занимљивијех података, што се тиче православне цркве у овој покрајини. По државном попису народа у Босни и Херцеговини год. 1895, мјеста, која сад потпадају под ову митрополију, бројала су свега 288.571 душу, од којих је 91.509 православнијех, 104.988 римокатолика, 91.623 муслимана, а остали су другијех вјера. По статистичнијем извјештајима ове Митрополије за г. 1900 у истој било је 100.643 душа православнијех,

од којих мушкијех 51.099, а женскијех 49.594. Данас у овој Митрополији има 54 парохије са 13.297 православнијех домова. Црква има 140 и 3 капеле. Највише црква има у требињском протопрезвитерату (56 црква и 1 капела). Најлепша је и највећа црква у Мостару, а и у Требињу се почела задати ведељепна црква још год. 1887. Цркве у Благају и Билећи у новије су вријеме подигнуте и по новијем плану. У цијелој Митрополији има 66 свештеника и 1 ђакон, од којих су 56 мирског, а 11 монашког чина. У овој Митрополији има данас 16 православнијех основнијех школа са 1172 дјеце и 23 учитеља; комуналнијех основнијех школа (за све вјероисповиједи) било је 44 са 1417 православне дјеце. У Мостару, осим основнијех, постоје још школе: 1 велика гимназија, виша дјевојачка, занатлијска и трговачка школа; у свијем овим школама има православне дјеце.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

Учитељско удружење Брдско-Никшићке нахије. Ово је удружење држало другу редовну сједницу 16 августа тек. године у просторијама никшићке основне школе.

Сједницу је отворио пресједник удружења г. поп Јован Дамјановић, који је изговорио врло поучни говор, последије кога се чуло учитељско громко клицање: „Живио Господар и Његови Нашљедници! Живио! Живио!“ Затим се приступило к дневном раду, на којему су донешене плъдеће одлуке:

Усвојен је правилник удружења од присутних чланова, са малим допунама и измјенама, и ријешено, да се поднесе главн. школ. надзорн. на одобрење.

Трећа је редовна сједница одређена на Даниловом-граду и држаће се 2 јануара 1902 године, на којој су дужни сви чланови поднијети какав свој рад, и то што сами нађу за потребно. Неки су од госп. учитеља осутни били од ове сједнице, те ће их и управа извијестити о држатој дневном раду.

В.

Промјена у нашим основним школама. 1.) Познато је, да су се од 1893/4 школске године у основнијем школама, гдје је био по један учитељ, учили по три разреда и то по реду, као што је наређено наредбом овога Надзорништва од 27. октобра 1894 г. број 1020. То је учињено због тога, да сваки ученик може свршити у свом мјесту сва четири разреда, а до тада су свршивали само први и други разред; а трећи и четврти разред учио се једино у школама, које су имале по два учитеља. И ако је овај начин био веома користан, увиђа се из доста разлога, да ће за целокупну наставу бити подесније и корисније, да се држе по два разреда али опет да ученици могу у истој школи свршивати сва четири разреда. Овај је предлог донијела и овогодишња учитељска скупштина у Никшићу, те је усвојено, да се, почевши од ове школске године (гдје још није школски рад био почео), уче по 2 разреда у свијем школама, гдје има само један учитељ, и то на овај начин:

Прве год. држаће се I. и II. раз.; друге године II. и III. разред; треће године III. и IV. разред; четврте године I. и IV. разред.

Пете године почеће се, као и прве, и тако ће ићи све истим редом за 4 год., као и за прве четири. Но пошто ове године не може свака школа почети са I-вим и II-им разредом због тога, што би се неким разредима спријечио пријелаз у старије разреде, зато ове године управљаће се се овако :

Гдје је прошле год. био I—II—III. раз. ове године биће II—III—IV; — друге год. III. и IV. и т. д. редом; — Гдје је прошле године био II—III—IV. раз. ове год. биће II—IV., друге I—IV.; — Гдје је прошле год. био I—III—IV. ове године биће I—II—IV., друге II—III; — Гдје је прошле године био I—II—IV. ове год. биће II—III., друге год. III—IV. разред.

Тако ће и ове год. неке школе имати по три, а неке по два разреда.

У којима би школама на овај начин био број ђака у два разреда испод 30, те ће остати и даље са три разреда, као и досад — до друге наредбе.

Србија. Скупштина учитељског удружења у Србији. Учитељи у Србији удружили су се још године 1881. Удружење има 25 добротвора, 552 утемељача и 421 редовна члана. Добротвори плаћају најмање 100 круна, утемељачи 50 кр., а редовни 10 кр. Међу утемељачима има 163 учитеља, 117 учитељица и 272 пријатеља учитељског сталежа. Од редовних чланова има 297 учитеља и 124 учитељице. Скупштина удружења одржана је 2., 3. и 4. августа о. г. у пријестолном граду Биограду. Ово је по реду XVIII. скупштина удружења. Поред осталих послова прочитане су и ове расправе: 1. Најпотребније реформе у основној школи. 2. Учитељ као културни радник. 3. Књижнице и читаонице за народ. О овим се расправама и вијећало, па су и резолуције створене. Извјештаја благајникова види се, да удружење има за идућу годину 76.333 26 кр. Удружење је ове године издавало два листа: 1. „Учитеља“, педагошко-књижевни лист и 2. „Зорицу“, дјечји илустровани лист. Ова је скупштина закључила, да се покрене још један, просвјетно-политички лист, који ће бранити учитељска права и интензивно заступати учитељске интересе.

Удружење је ове године о свом трошку издало „Посебну педагогију“ од дра Вој. Бакића, проф. велике школе. Прије је већ издало „Општу педагогију“ овога врло чувеног педагога. Тим двијема књигама дало је удружење својим члановима дјело од врло велике педагошке вриједности. Удружење има и свој школски музеј.

Скупштина је том пригодом положила вијенац на споменик свога добротвора покојнога Јована Гавриловића. Скупштина је била лијепо похођена; приспјеле су јој многобројне брвојавне честитке из Србије и са стране. По довршеноме послу састали су се учитељи на заједничком банкету.

Турска. Бугарско школство. Егзархат у Цариграду издао је статистику о бугарском школству у Турској за шк. годину 1899.—900. Свакако је од велике знаменитости за бугарску народност, нарочито у Македонији, ако она у Турској броји ништа мање, него хиљаду народнијех, грађанскијех и средњих школа с 50.000 ученика и 1500 учитеља. Школе се те налазе у три македонска вилајета (Скопљу, Монастиру и Солуну) и у вилајету дрепопољском. Само у првим вилајетима има 719 народних и 63 грађанске школе, осим тога двије гимназије у Солуну, једна у Монастиру и педагогиј с нижом гимназијом у Скопљу. Више је од половине школа

мјешовитих, иначе су дјечачке, а само су свега 23 дјевојачке школе. Успјех у науци није особито сјајан. Од 48.000 ученика, који су у почетку школ. године ступили у школу, остало је до конца шк. године у школи и полагало испит 30.000, а то је 62%. Школски је полазак најбољи у вилајету монастирском и солунском. Учитељи су искључиво домаћи људи. Изучили су понајвише само нижу гимназију и службују највише 6 до 7 година, т. ј. од онда, од кад је Стамбулову и Стоилову пошло за руком, да у султана испослују основање седам бугарских епископија у Македонији. Свакако се мора признати, да је бугарско школство од то доба чврстим коракком покрочило напријед.

Како треба ђаци да сједе, кад раде кућевне задатке. На жалост, још се не може избјећи да ђаци морају и код својих кућа да раде школске задатке и то нарочито у вишим разредима, и ако се зна да ово оптерећење превазилази често врло далеко дозвољену мјеру. Кад већ мора да буде, онда се треба бар постарати како ваља да дјеца сједе при рађењу тих задатака. Ево какве савјете прописује школски савјет у Аустрији:

Кад ђаци имају да читају или пишу код куће, онда ваља пазити да на рад, којим се занимају, пада што више свјетлости, али то не смију бити сунчани зраци. За писање је безусловно потребна свјетлост са лијеве стране (дању прозор лијево и са стране, у вече лампа лијево). Лампа, којом се освјетљује, треба да има снажну, али не блијештећу свјетлост и никако не смије то освјетљење бити промјенљиво. Округли столови нијесу подесни за писање. Ваља строго на то пазити, да се не сједи криво, погрбљено, сувише напријед потпуно и са грудима притиснути на ђошак од стола. Слабине је добро да су наслонене на један јастук, који је начињен као ваљак и објешен о столицу. Ноге не треба да су пребачене једна преко друге, нити смију висити у ваздуху, већ неге треба потпуно да додирују земљу и то тако, да кољена нијесу привучена. Зато је за мале ђаке потребна једна мала подножница. Предња ивица сједала (столице) треба да је за један до три прста ширине испод ивице стола, т. ј. удаљење наслоњаче од стола треба да је само мало веће но што износи дебљина тијела, а само сједалка треба да је нешто мало краћа (мјерена од напријед на назад) од бутине. Површина стола треба да је толико виша од сједала, да при висећим рукама онога који сједи, дође површина стола у висини лакта; да би се то постигло може се малим ђацима метнути једно јастуче на столицу. Одвећ низак сто изазива јако сагибање трупа, а тиме се дисање препречује. Удаљење очију од рада треба да је најмање 30 см. Труп треба држати што је могуће више усправо, а главу умјерено повијену. Како је извртање очију у страну на дуже вријеме веома напорно и заморно, то глава треба да је, при писању, увијек мало приклоњена к задатку који се ради. При читању може се подесан положај књиге лако постићи подметањем какве друге књиге, или држањем књиге у руци и т. д. При писању, задатак треба метнути увијек на средини и полагањем га помицати од себе, кад се хоће да пишу пошљедњи редови.

Имућне породице могу поручити да им се за дјецу изради писаћи сто, који има направе, да се може подизати и спуштати.

Ђаци треба да избегавају блиске радове на малим предметима, читање, писање и т. д. у сутон, при лежању, при возању, као и дуже читање ситних слова, нити треба да се служе са ситним рукописом.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Просвјетни Гласник. Службени лист Министарства Просвјете и Црквених послова краљевине Србије. Година XXII. Свеска за септембар. Уредник Влад. Т. Спасојевић. Београд, издање и штампа државне штампарије краљевине Србије 1901.

Садржај: Службени дио: 1. Укази Његовог Величанства Краља: (одликовања). Духовни судови (постављање, оставка, отпуштање), Грађанске школе (пензионисање). 2. Расписи и одлуке Министра просвјете и црквених послова. — Наука и педагошка: 3. Савезни закон о промени старара у Кучима 1614 г. ради установа за изучавање историје Срба за историју српског народа од Јов. Н. Томаћа (наставак). 4. Данашња Србија под Римљанима од Н. Вулића. 5. Упорјеђење српских глагољских прилога с активним геср. медијалним партиципима из грчког, латинског и старословенског језика од Илије Лалевића. 6. Слава — крсно име студија д-ра Милоја М. Веснића професора (свршетак). 7. Спектроскопија као метода за испитивање природе небесних тијела од Ј. Михаиловића професора (наставак). 8. О библиотекама од Д. М. Ружића професора (свршетак). 9. Карактер старије традиционалне историје Рима од Н. Вулића. 10. Новине за Флору Краљевине Србије саопштава д-р Лујо В. Адамовић (наставак). Оцјене и прикази. 11. Најновије књиге за омладину реферат од Ј. Прод. 12. Ју. А. Кулаковски — Надписи Nikee и еја околности реферат Влад. Р. Петковића суплента. Хроника. 13. Српско Геолошко Друштво од Св. Р. Биљешке. 14. Просвјетни записи.

„Просвјетни Гласник“ излази сва мјесечним свескама од 8 и више табака, на великој осмини. Стаје годишње за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Претплата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. Наконци се шаљу уредништву (Министарство Просвјете и Црквених послова у Београду). Они се, на захтјев писаца, враћају.

Весник српске цркве. Лист свештеничког удружења за хришћанску поуку и свештеничко усавршавање. Власник и издавалац: Свештеничко удружење. Уредник: Никола Д. Божић, парох биоградски. Свеска IX. Септембар. Год. XII. Електрична штампа Т. К. Наумовића и друга — Васина улица. Биоград 1901.

Садржај: Рад XII свешт. скупштине: Отпоздрав Његовог Величанства Краља. Посланица XII Свешт. скупштини од Господина Митрополита. Бесједа, госп. Мелентија Епископа Тимочког, коју је говорио при отварању XII свешт. скупштине. Поздрав XII. свешт. скупштине. Предходни састанак. — I Редовни састанак. Извјештај Глав. Одбора и дебата о њему. — II. Редовни састанак. Извјештај о стању Гл. Благајне. Извјештај „Уређивачког Одејека“ и дебата о њему. Резолуција XII свешт. скупштине у корист Србо-Македонаца. — Чланци и Расправе: Регулација парохија. — Космолошке идеје од Алек. Живановића (продужење) — Непопштовање закона од У. — Живот свештеничког удружења. — Црквени гласник.

„Весник српске цркве“ излази у мјесечним свескама од 6 табака. Цијена за Црну Гору, с поштарином, на годину 16 франака; на пола год. 8; на четврт године 4 франка.

Бранково Коло. За забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник Паја Марковић Адамов. Година VII. Број 34.

Садржај: Јесен (пјесма), Б. Николајевић. — Барон из Дангубице (наставак) од Св. Ђоровића. — Тома Гордјејев (наставак), роман Максима Горког. — Јован Ђорђевић (наставак), пише А. Хадих. — Архимандрит Јован Рајић (наставак), пише Д. Руварац. — Максим Горки, критичко-биографска студија, пише В. Ф. Боцјановски.

Излази сваког четвртка. Цијена је листу за Црну Гору на годину 10 кр., на по године 5 и на четврт 2 кр. 50 хел. Претплата се шаље администрацији „Бранкова Кола“ у Ср Карловцима.

Год. VI. Бр. VII. Свеска

за Јули. Уређује Атанасије Шола.

Садржај: Приповијетке: Стеван Сремац: Чича Јордан (свршетак). — Matilde Segao: Мртви Христос, превео Љуб. Нер. Влачић. — Пјесништво: Осман А. Ђикић: У домовини. — Лазар Димитријевић: Фериди. — Чланци: Павле Поповић: О Горском Вијенцу (наставак). — Оцјене и прикази: Рјечник хрватскога језика и два писма Бура Даничића. — Цепни француско-српски речник, саставио Ј. Н. Стевовић, приказује Михајло Ј. Ђорђевић. — Позориште. — Хроника: Српска, Словенска, Страна, Читуља.

„Зора.“ Излази почетком сваког мјесеца. Износи 4—5 табака, а цијена, јој је: на читаву годину 8 круна или 9 дин., за ђаке 6 круна или 7 динара.

Универзитетскія Извѣстія. № 6. Јуль. 1901 г. Киѣвъ.

Содржаніе. I. Очеркъ исторіи Турово-Пинскаго княжества X—XIII вв. (съ генеалогіею и табл. и карт.) — А. С. Грушевскаго. II. Жизнь и сочиненія преподобнаго Феодосія — В. А. Чаговца. III. Филиппъ Августъ въ его отношеніяхъ къ городамъ — Магистранта В. Г. Ляскоронскаго. IV. Алгебраическія уравненія, рѣшаемыя въ радикалахъ — Профессора В. П. Ермакова.

Извѣстія Отдѣленія русскаго языка и словесности. Императорской Академіи Наукъ 1901. г. Тома VI-го книжка 1-ая. С.-Петербургъ, 1901. г.

Содржаніе: А. И. Соболевскій. — Чудо св. Климента. П. А. Лавровъ. — Охридскій списокъ первоэвангелія Якова. Р. Р. Бодуэнъ-де Куртенэ. — Третій съѣздъ польскихъ историковъ. М. Н. Сперанскій. — Октябрская Минія до — макаръевскаго состава. А. И. Яцимирскій. — „Сказаніе вкратцѣ о молдавскихъ господаряхъ въ Воскресенской лѣтописи. В. В. Сиповскій. — Изъ исторіи руской литературы XVIII в. С. М. Кульбакинъ. — Матеріалы для характеристики средне-болгарскаго языка. III Охридскій апостолъ XII. Н. А. Смирновъ. Къ литературной исторіи текста „Ревизора“ Гоголя.

Библиографія П. А. Лавровъ: Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache, von V. Jagić. П. А. Ровинскій „Василь Кунчевъ: Македонія.

Етнографія и статистика. А. А. Шахматовъ Schriften der Balkancommission. Linguistische Abtheilung. Südslavische Dialektstudien. Von Rešetar. В. Славовичъ. О трудахъ Макса Гумплиевича по польской исторіи.

Гласник православне далматинске цркве. Издавалац и уредник протпр. Ђорђе Поповић. Година IX. Број 8. Задр. 1901.

Садржај: Моћ религије. Љубав према људима по учењу грофа Л. Н. Толстога и његовихъ руководиљаца. Критерије истините Христове цркве. Свѣтска наравственост Црквене, књижевне вијести и прикази.

Цијена је листу: за Црну Гору на годину 6 круна.

Школски вјесник. Стручни лист земаљске владе за Босну у Херцеговину. Уредник: Љубоје Длустуш. 5—8. Уредништво: Сарајево, зграда земаљске владе. Администрација: Сарајево, земаљски економат. Годишња цијена Школском вјеснику с поштарином 4 круне.

Садржај: Петар Марковић: Што ваља младом учитељу чинити, а што не треба чинити, да буде добар полазак у школи. — Глиго Плетикосић: У прилог бистрењу. — Јаков Жнидаршић. Др. Давид Сегенс: Геометрија за више разреде средњијех училишта. — Љубоје Длустуш: Свјетска изложба и интернационални наставни конгрес 1900 у Паризу. — Милан Будисављевић: Оцјена Палмотићева епицедија о смрти Михајла Градића. — Недјељко Лазаревић: Паљетковање по мојим школским дневницима. — Др. Јулије Голик: О дјелима Јосипа Бетондића Дубровчанина, на по се о пријеводу његову Овидијевијех хероида. — Јозо Дјумушић: Осветници фра Грге Мартића. Милан Ланг: Како ће учитељ уредити природописну збирку. — Паја Радосављевић: Физиолошке психологије. — Н. Симић: О постању наших метронимика. — Никола Видаковић: Тровање дјеце алкохолном. Опомена родитељима. — Стјепан Штродл-Сријемац: Бачки излет кроз Босну Далмацију и Херцеговину за једанаест дана. — Популарно-научни чланци. — Др. Ђиро Трухелка: Нешто о прехисторији.

Учитељ, педагошко књижевни лист, орган учитељског удружења. Година XXI. Свеска за септембар Власник и издавач учитељско удружење. Уредник Мих. М. Станојевић, учитељ у Биограду.

Садржај: I. Свеска „Учитеља“ за Септембар 1901 год. Педагогика као наука од Хартмана др. Б. К. Бележници индив. особености од Љ. Протића. — Продужне школе од Б. Вукићевића. — Учитељ и политика од Ур. — Распоред часова од Мих. Максимовића. — Наши заслужни просвјетници Мил. Марковића. — Предавања од М. М. Томића и В. Видаковића. — Педагошки преглед: а) Француска; б) Турска. — Књижевни преглед: Поука за сеоску омлад. од Р. — Просвјетни записи: Кретање проев. друштава; Хроника; Гласови о школама; Ковчежић; Библиографија. — Учитељско удружење. — Поменик.

„Учитељ“ излази један пут мјесечно у свескама од 5 табака. Цијена је за чланове удружења 7 динара, а за школе и остале 10 динара годишње. Претплата се шаље благајнику Глав. Одбора, а рукописи уреднику Д. Ј. Соколовићу учитељу — Биоград.

Napredak, glasilo „Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora“, „Saveza hrv. učit. društava i Hrv. štedovno-predudjamne zadruga“. Уређује Стјепан Басаричек. Број 40. Година XLII. Загреб 1901.

Садржај: Једна тужба на школу. — Школски музеј. — Барбари-зми у обуци. — Школске прилике у Приморју. — Одбор по педагошком свијету. — Рад хрв. учит. друштава. — Вјесник.

„Napredak“ излази сваке суботе. Цијена му је 10 к. на годину. Рукописи се шаљу уреднику, а новци г. Јосипу Клобучару, благајнику хрв. пед.-књиж. збора.

Просвета, орган пријатеља српске народне просвјете. Бр. 1 и 2. Год. II. Власник Т. С. Којић, учитељ; одговорни уредник Јован П. Јовановић, учитељ; стални сарадници: Милутин Николић и Вожа Божић, учитељи.

Лист излази сваких десет дана. Претплата и рукописи шаљу се Уредништву „Просвете“ у *Крагујевцу*. Цијена ван Србије до краја шк. године 8 дин.

Садржај: 1. броја Какав треба да је школски надзорник? — Јесу ли и учитељи државни чиновници? — Издавање учитељских плата. — Кућа и школа. — Гласник. — Биљешке. — Књижевност. — Од уредништва. — Књижевни огласи. — Некролог. Измијена. — Молба. — Огласи.

Садржај: 2. броја. Резолуције XVIII учитељске скупштине. — Популарна предавања за ширу публику. — Један поглед на надзор у нашим народним школама. — Ручни рад у основним школама — Сlike из нашег школског надзора. — Кућа и школа. — Књижевност. — Гласник. — Биљешке. — Књижевни огласи.

Учитељски Весник, лист за српске учитеље. Уређује и издаје Јов Максимовић, учитељ у Биограду. Год VIII. број 24, 25. Ово су бројеви, који су изишли послје школског одмора. Уредништво је учинило ове измјене у излажењу листа:

1. Весник ће излазити на цијелом табаку, са чистем садржином за учитеље трипут мјесечно: 1, 10, 20.

2. Додатак за родитеље: „Д м и школа“ сасвим се укида, а озбиљнији чланци за родитеље штампаће се у „Веснику“.

3. Нарочита ће се пажња поклонити дјечјем листу: „Школско звонце“. Школско звонце биће стални додатак „Весника“. Излазиће крајем сваког мјесеца у свескама са илустрованијем корицама у боји, и пробрачком садржином. Цијена је одвојена од „Весника“ и стаје за цијелу годину 1 динар. На тај ће начин бити олакшано претплаћивање на „Школско звонце“. Цијена је „Учитељском Веснику“ за Црну Гору 8 динара.

Behar. Лист за поуку и забаву. Број 11. Година II. Сарајево, 1. Октобра. Штампарија Ристе Ј. Савића и Друга. 1901. год.

Садржај: Др. Салих-Субхи: Хафиз Фехим Спахо: Варалица Хамза. — Насих Реповац: Имами Азамови савјети — Вамик: Мале приче и до-сјетке. — Ахмедъ бекъ Агаев: Муслуманска жена. — Судбина једне породице, роман из царигр. живота. — Народне умотворине: Есад Салихбеговић: Дјевојка и бехар. — С. С.: Побратимство. Салем: Расла јела. — Фехим Х. Башчаушевић: Вита јела. — Хадже Заде: Туга за драгим. — Халид Шаран-Требињац: Арзикамберов занат. — Листак: Књижевност: „Шарки Мусаверт.“ — „Ислам и култура.“ — Поглед по свијету. — Сваштите. Загонетке. — Одгонетке.

„Behar“ излази два пута мјесечно. Цијена му је на годину 10, на године 5 круна; за ђаке 6 круна, а за иноземство 12 круна на годину. Претплата и рукописи шаљу се: Уредништву „Бехара“ у Сарајеву, Апелова обала бр. 34.

Матерински лист. мјесечни илустровани лист за домаће васпитање и његовање дјете, испитивање дјетињства и рад у забавишту. Издаје и уређује Раша Митровић, учитељ. Бр. 7 и 8. Садржај: Шта је мајка (пјесма) Милице В Мишковић. — Дјечије штиво, с француског А. Ристићка. — О дјечијим осјећајима, написао Раша Митровић. — Шта треба да радимо, па да нам дјеца буду добра и ваљана, с њемачког Милорад П. Љујић, учитељ. — Дјечија психологија. Естетичка свијест (из елемената Психологије Н. de Raaf.) — Прве поуке матери (наставак), пише Ст. С. Станишић. — Освјетљење дјечије собе, написао Милад П. Љујић. — Пипање и глу-

хонијени људи с руског П. Стојановић. — О српском забавишту (наставак) пише др. Стев Очановић. — Дјетиња уста. — Материнска питања (и одговор на иста.) Биљешке.

Тежак, илустровани гласник српског пољопривредног друштва. Број 28. Год. XXXII Власник и издавалац: Српско пољопривредно друштво. Одговорни уредник: Александар М. Секулић Биоград 1901.

Преглед 28 броја Тежака: Чланци: Не усијевај њиве коровом! — Орах. — Мијењање сјемена за усјев. — Искрице. — Биљешке. — Гласник. — Огласи. — Цијена огласима.

„Тежак“ излази десетодневно 1, 10 и 20. сваког мјесеца Претплата и рукописи упућују се Српском Пољопривредном Друштву у Биограду. Цијена за Црну Гору на год. 10 фран. или 5 фр а. вр.

Источник духовни лист за црквено-просвјетне потребе српско-православног свештенства и народа у Босни и Херцеговини. Година XV. Број 17. Власник: Њихова Високопреосвештенства српско-православни Б.-Х. Архиепископ. Уредник: синђел Иларион Радонић, проф. богословије. Сарајево 1901.

Садржај: Окружница васељенске патријаршије — Окружница митрополије Дабро-босанске — Душа и бесмртност — Историја чина причешћивања у источној и западној цркви. — О Времену постанка црквених одежа. — Књижевне оцјене и прикази. — Кратак преглед црквено-школског и просвјетног живота. — Читула. — Званични огласи.

„Источник“ излази два пута мјесечно и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу за Црну Гору на годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2-50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист бесплатно. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Релево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Церковный Вѣстникъ, издаваемый при С.-Петербургской духовной академіи. Еженедѣльный журналъ съ ежемѣсячными книжками прибавлений. Сентябрь, 20 число. Годъ XXVII. N-о 38.

Содержаніе: Еврейскій вопросъ въ минувшемъ еврейскомъ году. И. Т. — Мысли православнаго священника о значеніи Закона Божія въ общей системѣ школьнаго образованія. Священникъ П. Н. Левашовъ. — Мнѣнія и отзывы. Къ вопросу о положеніи церковно-школьнаго дѣла. — Несообразность въ постановкѣ книжнаго дѣла. — Слабая сторона дѣятельности попечительствъ о народной трезвости — Въ области церковно-приходской практики. — Книжныя новости. Н. Дроздова. О происхожденіи книги Товита, стр. 1—638, I—II. 1901 г., Кіевъ. И. Т. — Духовные журналы за іюнь. 4. „Парсизмъ въ книгѣ Товита.“ — „Религія хеттеевъ.“ — Двѣ статьи „Православнаго Собесѣдника.“ — „Два конца.“ Другія статьи. С. — Корреспонденціи. Изъ Сергіева посада (Пріемъ въ составъ новаго курса академіи. Начало чтенія лекцій въ академіи и другія академическія новости). — Изъ Рязанской епархіи (О сборникахъ на святыхъ мѣста.) Благодѣтельный.

Škola. List za učiteljstvo i prijatelje školstva. Br. 9. Teč. XII. Izdaje i ureguje Stjepan Širola.

Садржај: Хрватским пучким учитељима. Сцјевао Ђуро Стј. Дежелић. — Никола Мараковић (са сликом). Мирко Докузовић. — Славље хрватскога учитељства. — Врети уображења. Пајо Р. Радосављевић. — Дома отац, а у школи син. Фрањо Кочић. — Књижевна молба. Јанко Томић. — Филолошко иверје. Схендер Фабковић. — Листак: Дјетиња дошљедност. Никола Мараковић. — Билешке.

„Skola“ излази првога свакога мјесеца. Годишња цијена јој је 4 к., на по године 2 к., а за иноземство 60 фил. више. — Претплате, дописи и листови у зајену шаљу се уредништву у Карловац.

Хришћанское Чтеніе, издаваемо при С.-Петербуржској Духовној Академи. Выпускъ 1901 г. девятый. Годъ LXXXI. Сентябрь С.-Петербургъ. Типографія А. П. Лопухина, 1901.

Содржаніе: I. О физичко теологическомъ доказательствѣ Бытія Божія. III—V. Свящ. проф. Е. П. Аквилонова. П. Идея пастырскога душепопеченія въ Ветхомъ и Новом Заѡвѣтѣ. С. Кулюкина. — III. Послѣдняя борьба духовенства митрополичей епархіи съ Потѣмъ и унией (1609—1611). Проф. П. Н. Жуковича. — IV. О духовној цензурѣ въ Россіи (XII. Объ учрежденіи духовној цензуры въ Москвѣ.) Проф. Т. В. Барсова. Церковное судопроизводство по дѣламъ о расторженіи брака. М. Руднева. Сознаніе человѣческой грѣховности и потребность ея очищенія, наблюдаемая у древнихъ римлянъ. А. И. Садова. Новости богословској литературы.

Српска Књижевна Задруга. — Изшла је 16. св. *Забавника*, четврта и завршна књига Рата и Мира од Толстога. За мјесец-два изићи ће и 17. свеска, друга и завршна књига Давида Коперфилда од Ч. Дикенса. Умљвајају се задругари да похитају са полагањем претплате, јер ће цијена овогодишњем *Забавнику* бити 4 круне само за оне чланове, који положи претплату до 1. септембра. Доцније ће се *Забавник* продавати по књижарској цијени.

Ручни рад. Илустровани педагошки лист. Орган друштва за ручни рад у школи. Биоград. Год. IV. Број 7.

Садржај: Послије годину дана од Ј. Миодраговића. — Прилози за историју Ручнога Рада у Србији I Увод. — Одговори противницима. — Ручни рад психолошко — педагошког гледишта од Вл. Вемића учитеља. — Плетарство: Котарица за хлѣб од Ал. Станишића учитеља. Извјештаји о Ручном Раду у Србији, Рековац. — Билешке: Вратио се, путује. У Лајпцигу. — Био у Јени. Вриједно приближити. Бранио Ручни Рад. Отпадници. Логика наше опозиције. Резолуција Учит. Скупштине. Изостао.

Излази једанпут мјесечно на једном табаку, а по могућству и више. За вријеме школског одмора не излази. Цијена је 3 динара или круне годишње. Власник и уредник Ј. Миодраговић.

Српска православна херцеговачко-захумска митрополија при крају 1900 г. (с додатком). Издао Серафим Перовић, Митрополит. Уредио Јован Мудовић, митрополитов тајник. Мостар 1091. Штампана књижарнице Пахера и Кисића. 8-на. 226. Цијена? У овој су књизи осим предговора уредникова ови чланци: Српска православна херцеговачко-захумска митрополија. — О хумским епископима и Херцеговачким митрополитима од Илариона Руварца. — Шематизам срп.-прав. херц.-захум. Митрополије. — Регистар неких догађаја и рада у овој митрополији за вријеме управе да-

нашег Митрополита, одн. од 13 октобра до 1900 укључно. У додатку су разне наредбе зем. владе, уредба о мировинском фонду за удовице и сирочад срп.-прав. свештеника бос.-херц. епархија, штатути срп.-пра. цркв.-школ. општина у Мостару и Требињу и т. д., а у прилогу су статистички прегледи свијех осам презвитерата ове митрополије.

Босанска Вила, лист за забаву поуку и књижевност. Број 13 и 14. Год. XVI. Сарајево, 15 и 30 јула 1901. Власник и уредник Никола Т. Кашиковић. Штампарија Ристе Ј. Савића и друга.

Садржај: Пјесме: Пјесник и свијет, од Петра И. Симоновића. — Њзј, од Османа А. Ђикића. — Из трновог вијенца, од О. — У ноћи, од Драгослова Приповијетке: Ухутма бени! Из збирке „фотографије“, од Бранислава Сл. Минића. — Три пријатеља, од Милке Гргуревице. — У слободи, прича А. Петренка, с руског превела Круна Ж. Аћимовића. — Љепотица. Басна. С њемачког превео Ж. Ј. Ранковић. — Поука: Лазар Перовић, професор и књижевник (са сликом). — Једна ријетка прослава. — Од Кулина-бана и добријех дана, од М—а. — Чајнице у нар. предању, пише Ст. Р. Делић. — Српске народне умотворине: — Српске народне женске пјесме из Босне, од Д. Трифковића. — Тивтиз и домет, српска нар. прича, од Ђ. Јовановића. — Свадба Марије Ђевојке, заб. Ристо Ђ. Павловић. — Свети Саво у нар. предању, од В. М. Ђуковића и Д. Жаличића. — Пјесма: Грбеша Стојан, од М. Тардицког — Листак

„Босанска Вила“ излази у Сарајево два пута мјесечно, сваког 15 и 30. — Цијена је за све крајеве на годину 8 круна, на по године 4 круне. Таџи добивају лист за 6 круна. Дретплата и рукописи шаљу се на уредништво. — Неплаћена се писма не примају. —

Ратник, лист за војне науке, новости и књижевност. Издаје Главни ђенералштаб. Година двадесет трећа. Ђлбига XVIIII, свеска III Јул 1901. Уредник помоћник начелника главног ђенералштаба ђенералштабни пуковник Вук. Арачић. У Биограду, штампарска радионица војног министарства 1901. Ратник излази мјесечно у свескама око 8 табака. Цијена је листу за Црну Гору 24 динара.

Садржај: Званични прописи. — Од К. — О исхрани човјечијег организма са нарочитим погледом на исхрану наше војске. — Од стране Државне Хемиске Лабораторије. — О дјејству сувременог оружја и узјамном потпомагању радова оружја у борби. III. О дјејству пјешадијске и артиљеријске ватре на пјешадијске, артиљеријске и кењичке стројеве и поретке. (наставак). — Од ђенералштабног пуковника Петра Војовића. — Надлежност војних судова. — Од војно-судског капетана Гојка Павловића. — Упорјеђење начина снабдјевања војске храном у ратно доба код главних јевроских војска (наставак). — Превод с руског од Д. А. С. — Различности: Рад нижег официра. — Од Гр. А. Д. Превео с руског Д. А. С. — Биљешке: Разни технички покушаји приликом талијанских маневара. — Прикази.

Нада, поуци забави и умјетности. Година VII., број 20. Издаје Земљска влада за Босну и Херцеговину. — Уређује Коста Херман.

Садржај: Текст: А. Г. Матом: Прва пјесма (свршетак). — Владимир Назор: Јесен. — Др. Фердо пл. Шишић: Ђорђе Скендербег Кастриотић (свршетак). — Јован Фил. Иванишевић: Угашено огњаште (наставак). — Xeres de la Marija: Благо и слатко умирање. — Фердо Беџић:

Страшна успомена. — Јован Протиќ: Српска белетристика у год. 1900 (наставак). — Урве-пбни-Елверд: Источни Парнас. Превео Мирза Сафвет. — Наша писма: Јакша Чедомиљ: Са четврте меѓународне изложбе у Млецима. — Уз наше слике. — Смотра — Књижевност. — Дописи уредништва. — Сlike: Шварценбергов перивој у Бечу. (Прилог). — На водама Вавилона. (Прилог). — Црква у Галицији. — Из мртве природе. — Источно-православна црква у Буковини. — Вигањ код Вајдхофена. — Шумеки крај. — Воће. — Дјевојка у старофранцуској ношњи. — Мотив из Истре. — Мотив из Далмације. — Комађе на источњаку. — Врт у Опатији. — Hugo Charlemont у својој радионици. — Ивана Сајевић.

„Нада“ излази двапут у мјесецу. Цијена је за све земље с поштарином: на годину 12 круна, на по године 6 круна. — Сарајево.

Dom i sviet. hrvatski ilustrovani list. Течај XIV. Број 20. Год. 1901. Tisak i naklada Knjizare Lav Hartmana (Kugli i Deutsch), Писа Br. 30

Садржај: Што је новац. Написао Лав Толстој (Свршетак); Човјек са воштаним киповима. Роман од Хав. де Монтепена. Превео из францускога Л. М. (Наставак); Непознати из Белевилеа. Роман Риега Засопеа. Превео Р. С. (Наставак); Осуда. Написао Bret Harte (Свршетак); Мали детектив. Написао Mark Twain (Наставак); Женидбени оглас; Туга. Написао В. Чехов; Злочин у Орцивалу. Криминални роман. Француски написао E. Gaboriau (Наставак). — Сlike. —

„Dom i Sviet“ излази 1. и 15. свакога мјесеца. Цијена на цијелу годину фор. 6., на пола године фор. 3., на 3 мјесеца фор. 1.50, са поштом.

Българска Сбирка Сликарице за книжвина, исторически и общественни знања, излази код редакцијата на Стефана С. Бобчевъ Год. VIII. 1 и октомвриј 1901 г. Книжка VIII. Софија. Печатница на П. М. Бузайтовъ 1901. Излазимјесечно на 4—5 штампаних табака. Годишња цијена 9 лева (кр.).

Съдържание: I. Кв Грозевъ. Талазъ и скала. Арамия. Стихотворения. II П. Кисимовъ. Приготовляемото въ Търново възстание на 1862 година. III. Ал. Узунъ. Максимъ Горкий. IV. Зд. В. Тоболка. Богъ Велесъ. (Изъ славянската митология). Прѣв. А. П. Стоиловъ. V. Ив. Ив. Козловъ. Калугеръ. Прѣв. Д. Г. Бабевъ. VI. М. Арн. Икономически принципъ въ въпроса за произхода на поезията. VII. Д. В. Храновъ. Спомени за генерала Гурко отъ врѣме на Освободителната война. VIII. Малки очерки и разкази. Пѣсенъ за сокола, отъ М. Горкий. Прѣвелъ Немо. IX. Книгописъ. I. Отзиви и бѣлжки. С. С. Бобчевъ: Дрѣ Ив. Шипмановъ. Единъ непознатъ трудъ на Неофита Бозвели. — С. С. Б. К. А. Цанковъ. Офиц. румунсѣ турски документи по прѣминаването на Хр. Ботевата чета прѣзъ Дунава; П. Икономовъ. Материалъ по Хр. Ботевата чета. — Дрѣ В. Стойковъ. Дрѣ Хр. Стамболски. Една утровна палувка на Софийската гара. — С. С. Б. А. Шоповъ. Евлия Челеби. II. Нови книги. III. Прѣгледъ на нашия и чуждия печатъ. X. Какво става по свѣта? 1. Въ нашенско. 2. На чужбина. Сегашниятъ и бившиятъ прѣдѣдатель на Съв. Амер. Съединени Щати. XI. Лѣтописъ (хронология) 1. Нашенска. 2. Чужда. XII. Разни вѣсти. — Новъ трудъ на г. Вазова. — Кѣмъ българската библиография. — Българското книжовно дружество — Руски книжовни вѣсти. — Срѣбски книжовни вѣсти. — Хенрихъ Сенкевичъ — Чужди поменикъ. XIII. Разни обявления на корицитѣ.

— *Јован Петровић* свешт. професор у Загребу: **Не лажи.** (Хришћ. књижица бр. 8). Загреб 1901. Стр. 15. Цијена 4 х., а 50 књига добивају се франко.

Школски музеј у Биограду IV. Извјештај за 1900 и 1901 год. Саставио Д. Ј. Путниковић учитељ, управник школског Музеја. Биоград штампарија Драгољуба Мирорављевића — Теразија бр. 19. 1901.

Позив на претплату. Дао сам у штампу моју *Приповијетку* како се покојни поп Аврам Несторовић свадио са покојним Нестором Аврамовићем.

У овој је приповијетци карикираним маниром приказана некадања тако смијешна борба наша два сталежа: свештенства и учитељства, а као књижевно дјело интересантно је као имитација познате Гогољеве приче „Приповијетка како се свадио Иван Иванович са Иваном Никифоровићем“, што је изашла у изврсној пријеводу Ђорђа Поповића Даничара у Народној Библиотеци Браће Јовановића. Књига ће изнијети десетак штампаних табакана на лијевој артији и у врло укусном издању. Цијена јој је само 1 кр. а за Србију 1 динар и 20 пара. Скупљачима дајем десету књигу на дар или вриједност у готовом новцу. Претплату и имена претплатника ваља слати на ноју адресу.

Јован Протић Mostar (Hercegovina).

Претплатницима и пријатељима „НЕВЕНА“. — Прилике ми не допуштају да и даље сâм оставем издавач своме листу „Невену“. Ни прије двије године дана не бих се био тога примио, да нијесам опет на то био приликама приморан. Издавање „Невена“ предајем сада у руке издавачком друштву „Рад“, које је већ повише година остатака свога, а са почетним средствима стекло заслужено повјерење. Узјерен сам, да ће ова промјена у наклади проширењу „Невена“ у корист ићи као што ће и мени, као уреднику, сада више времена остати за уредничке послове.

Све што се тиче уредништва, као и листови у замјену, нека се шаље на моје име у Каменицу — Сријем.

Каменица, при крају јула, 1901.

Др. Јован Јовановић „Змај.“

Друштво „Рад“ сматра за част, што може да буде издавач „Невена.“ При овом послу не иде за другом коришћу, до ли, да се „Невен“ што јаче рашири и да што даље замирише међу дјецом српском.

Докле год г. Др. Јован Јовановић Змај, буде његовао „Невен“ својим радовима и буде водио уредничку бригу о њима, дотле ће „Невен“ безусловно заузимати и надаље оно припознато и угледно мјесто у српској књижевности, које је до сад заузимао... Што у издавачком послу треба да учини друштво „Рад“, учиниће савјесно. — Молимо пријатеље српске дјече и српске књиге, да нас помогну у овом послу.

„Невен“ ће се штампати у Новом Саду, разашилаће се из Новог Сада, а новац и све што се тиче отпрајништва „Невена“, нека се шаље: *Администрацији „Новена“ у Нови Сад.*

Рума, 27. јула 1901. год.

У име „Рада“ дионичарског друштва за издавање српских књига и новина у Руми:

Др. Ђорђе Брасојевић
потпредседник.

Др. Жарко Миладиновић
председник.

Позив на претплату. Поводом горњих изјава молимо све досадање поштоване претплатнике и пријатеље чика Јовиног „Невена,“ да се за времена, што многобројније, одазову претплатом, а уједно и својски пораде, да се „Невену“ нови претплатници задобију, како би „Невен“ и са техничке стране што савршенији постао.

Цијена је „Невену“ за Аустро-Угарску: на читаву годину 6 круна, на двије трећине године (12 бројева) 4 круне, а на једну трећину године (6 бројева) 2 круне. — За Србију је цијена: на годину 8 динара, на двије трећине године 5 дин. 35 пара, а на једну трећину године 2 дин. 70 пара — За Црну Гору и стране земље: на годину 8 круна; на двије трећине године 5 круна 35 пот., на једну трећину године 2 круне 70 потура

Први број „Невена“ за 1901—902. излази 7. септембра о. г. на досадањем формату, а излазиће даље по досадањем реду отприлике сваких 17 дана.

Претплата се шаље најлакше пош. упутницом једино на администрацију „Невена“ у Н. Сад. (Administracija „Neven,“ Ujvidek.)

О Божићу ове године изаћи ће из штампе књига за дјецу, „*Међневече*“ са сликама, коју је већ спремио и уредио чика Јова. Ту ће књижицу добити као засебан дар сви они, који се најдуже до Нове Године претплате на „Невен“ за цијелу годину.

Нови Сад.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

С поштовањем
Администрација „Невена“.

Издавачка Књижарница Пахера и Ђисића у Мостару издала је дописне карте са ликом Петра II. Петровић-Његоша, које је израдила у свом штампарско-умјетничком заводу по оригиналној фотографији а у врло дивотној изради. Те су карте намијењене за прославу 50-годишњице смрти великог Његоша. Цијена је картама 10 потура, препродавци добијају знатно велики попуст. Издавачи су задржали право на умножавање.

„ЛОВЋЕН“ народни календар за просту 1902 годину, уредио *Милан Ј. Павловић*, потпуно удешен за све трговачке, путничке и опште потребе: с поштанским тачним распоредима, а тако исто и парабродским.

Изишао је на Цетињу у К. Ц. Државној Штампарии и може се добити у првој повл. књижари П. М. Калуђеровића на Цетињу. Цијена 50 хелера.

К Њ И Ж Е В Н И   О Г Л А С.

Један од најзнатнијих људи свога доба и најсвјетлијих личности у историји Црне Горе без сумње је Митрополит и Господар *Петар I-ви*, који је у дугом низу тешког и мученичког напора и борбе како са унутрашњим нередима и свађама, тако и са опасним спољашњим непријатељима, био и остао као личност одличних хришћанских врлина, изванредног родољубља, непоколебива духа и великог државног такта и свијести, тако да му сад ни историја, ни живо народно предање ништа не може пребацити, што не би ишло у прилог једном идеалном теократи — примјерном пастиру и узоритом државнику. Он је био свјетлило, које је помоћу небесног озарења у тадашњем мраку бујних страсти, себичних интереса и самовољних инстиката блистало својим животом и својим дјелима; он је, као дух пун хришћанске вјере, љубави и наде на бољу будућност свога рода и племена, одржао у једној духовној и физичкој цјелини својевољну и неуређену шаку горшатака, чијој је самосталности пријетила можда коначна опасност како од спољашњих нападаја, тако и од унутрашњих свађа и узајамних размирица. Зато, узимајући у обзир тај велики значај у нашој историји заиста идеалног, неуморног и мученичког живота и рада Петра I-ог, одлучио сам да издам о њему монографију под насловом

ЦРНОГОРСКИ МИТРОПОЛИТ - ГОСПОДАР

П Е Т А Р   I-ви

те да тим својим радом, колико ми умне и моралне силе буду допуштале, пружим српској читалачкој публици један најсјајнији историјски кристал, у којем је уједно са невољама и патњама уткана још и слава дичног архи-пастира и великог државника. Та његова дјела тако су тијесно везана са тадашњим борбама и невољама Црне Горе, да кад говоримо о њему, ми у исто вријеме цртамо цјелокупни тадашњи државни живот Црне Горе, те нам у толико и сама монографија представља више интереса.

У главном споменута монографија је пријевод с рускога језика једног дијела моје награђене дисертације, коју сам у неколико допунио новим фактима. У додатку ове монографије

штампаћу многа писма Петра I-ог, која до сада јавности не бјеху позната, уједно са кратким, још живим народним предањима о његовој личности, која карактеришу његово светитељство и оно велико поштовање, које је у нашем народу још за живота свога уживао.

Са додатком књига ће изнијети *укупно 13 штампаних табак* на лијепој и чврстој хартији велике осмине, а цијена јој је *за прешилатнике 80 новч.*, а за све остале 2 круне без поштарине. Скупљачи добијају сваку једанајесту књигу за пријатељску услугу, а *новац се уручује скупаљачима кад књиге буду готове*

Ако се прибере довољан број претплатника за измирење потребних трошкова, књигу ћу дати у штампу до неколика мјесеца; — не скупи ли се, књига ће ипак изаћи, али само мало доцније.

Особиту наду полажем на своје другове и пријатеље, којим препоручујем, да се постарају за што већи број претплатника на споменуту монографију, како би је, по могућности, добио што већи број *дух* и писмених породица, те да им служи као *одличан примјер родољубља, владарске мудрости и узор хришћанских врлина* Божјег угодника Петра I-ог Светог.

CRNOJEVIĆ

Молим славна уредништва изван земље да овај оглас изволе донијети у својим органима бар у изводу. —

У *Цетињу*, на св. Јована Богослова, 1901.

Ј. Поповић професор.

јер је сматрао као извор страха и суровости,*) а у исто вријеме развија учење о атомима и пориче телеологију, слободу воље и бесмртност. —

Међу оним римским писцима, који нијесу при- бјегли ни к једној од споменутих грчких школа, већ који су пробиркивали из разних учења оно, што су сматрали да најбоље одговара захтјевима здравог смисла и духу времена, најважније мјесто заузима зна- мевити говорник, философ-дилетант *Марко Тулије Ци- церон*, родом из Арпинума (106—43 г.). Пошљедње три године својега живота, кад је већ умировљен био, у- употребио је да упозна Римљане са философијом. Истина, он је познавао све философске системе, али није имао философског дара и довољне дубине за философско размишљање. Знање само по себи за њега је важно било у толико, у колико се из њега може извући практична примјена за живот. Ни једној философској системи није давао првијенство пред другом. У теорији познања држао се академика, у етици — час Стоиџа, час перипатетика, а у теологији јавља се сад привр-

*) Философија, вели се у том дјелу, не развраћа људе, већ религија, која у њима узбуђује највећи ужас, страх и ропску потчињеност жречевима. Вјеровање да постоји Јупитер, који пројављује своје биће муњом и громом, смијешно је и зато, што безбројно мноштво муња удара у воду, или руши храмове бо- гова. Побожност се не састоји у приношењу жртава, у церемо- нијама и молитвама, већ у искреном и дубоком убјеђењу. Пошто- вање богова резултат је човјечије глупости, олицетворавање природних сила; зато ко жели да буде срећан, треба да не вје- рује у богове и бесмртност душе. Природу Лукреције сма- тра као једину богињу. Вјерује, да из ништа ништа и бива, да се у природи ништа не губи, и да је све склопљено из најситнијих нерушивих атома, чије биће доказује разним при- мјерима постепене измјене тијелâ. Каже, да само постоје атоми и празан простор. За вријеме вели, да је само извјесно осјећање онога, што се догодило прије и послје. Цјелисходност космоса сматра као сасвим случајни догађај механичког процеса. Без- бројност атома даје му повод закључивати, да постје и без- бројни свијетови. Душа је топлота и животни дух, тјелесна је и склопљена из најситнијих и врло покретних атома. —

жеником Платоновим, сад опет Аристотеловим; само онамо, гдје се тиче моралних и религиозних питања, он се потпуно догматички позива на урођено сазнање и на опште признате резултате. Био је убијеђен у мисли, да свијетом управља Бог, који га оживљава, као душа наше тијело. Вјерује у духовни свијет, слободу и бесмртност душе. Боља су му дјела: „*Тускулански дискурси*“, „*Лелије, или о дружењу*“, „*Катон старији, или о старачком узрасту*“. Премда Цицеронова дјела не садрже у себи оригиналних погледа, ипак његова је заслуга двојака: прво што је упознао своје грађане са грчком ученошћу, а друго што је својим популарним дјелима дао могућност, да се са том ученошћу упозна средњи вијек, те је тим философију провео даље у општу образованост. —

Од других еклектика сличних Цицерону важни су: ритор *Лукијан*, који у својим сатиричким бесједама хвали философију, а презире философе, и знаменити лекар *Гален* († 200), који је тврдио, да је најбољи лекар у исто вријеме и философ. —

На завршетку вриједно је још споменути и о благородном и великодушном цару *Марку Аврелију* († 180 г.), који је својим високо религиозно-моралним животом остварио начела, која је изложио у својим „*Бесједама са самим собом*.“ Особито се стара, да људе увјери, да се све налази у вјечном кретању, а ми сами да смо пролазна појава, чија је задаћа само служити Богу моралом и љубављу к људима. Сагласно својем моралном пантеизму, Марко Аврелије није симпатисао „бесцјелном упорству“ хришћанства. —

§ 43. Научни покрет.

У оно вријеме, кад пошљедње философске школе дођоше већим дијелом до закључка, да критеријум истине не постоји, и кад практичне потребе живота у тим философским школама све већма заузимаху маха над спекулативним философским истраживањима — на-

уке једна иза друге почеше се усавршавати, специјализирати и одвајати од општег философског стабла, особито у Египту и на грчким острвима Средиземнога мора. Ипак зато не можемо сматрати пошљедње вијекове јелинизма као доба варварства; научне тежње у то доба само су обрађене биле на другу основу. Атина — то сунце старога свијета — помрчала је, јер је из себе проћерала цара науке на свагда, те је тим и изгубила првенствујући значај; на хоризонту научне мисли, као главно просвјетно средиште, сад се узвисује млада Александрија, која је у то доба имала све како спољашње тако и унутрашње услове за процвјетање образованости, — услове, каквих дотле не памти класични свијет. Особито благодарећи дуговременој заштити и дарожљивости Птолемеја, у *александријској библиотеци* скупљено је било и преведено на грчки језик све, што је до тога доба важног било из писмених споменика, а у *александријском музеју* налазиле су се све удобности за научно ^{национално} занимање уопште. Научари разних нација живјели су у музеју да рачун државе, и хиљаде ученика стицале се тамо из оних најбољих земаља ради научног циља. Природњаци имали су на расположењу ботаничку башту, богате зоолошке колекције, анатомски амфитеатар; астрономи обсерваторију; литератори, граматичари, филолози користили су се одабраном библиотеком, која је бројила до седам стотина хиљада примјерака најразноврснијег садржаја.

И у тој епохи природне науке понајвећма интересују мислиоце. А што је најглавније, у то срећно вријеме лагано и постепено израдио се научни метод; к индукцији додао се опит, а главни импулс за такав метод дала је медицина, у којој је, уједно са другим наукама (литературом и њеном историјом, филологијом, критиком и др.) учињен знатан корак унапријед. Особито су важни успјеси астрономије, географије и историје. Из мноштва дјела, која су продукт те срећне епохе, споменућемо Птолемејев *Алмагест* (*μεγάλη σύνταξις*), који је све до Коперника остао као једини зборник

астрономије, а такође и његову *географију*, која се употребљавала као уџбеник у јевропским школама цијелих четрнајест вијекова. Евклид (око 290 г.), који је написао *почешке геометрије*, трактате *О хармонији*, *Оптици* и *Катоптрици*, био је претходник Њутонов. Пливије може се сматрати као први научни историчар, Гален опет испитао је нервну систему. Међу учењацима тога доба већ је био обичан разговор о округлини земљиног облика, о њеним полусима, стожеру, екватору, арктичким и антарктичким круговима, тачкама равнодневица, стајању сунца, неједнакости климата на земаљској лопти и др. Механизам фазиса мјесеца потпуно је био схваћен, разрачунават је и простор међу звијездама, премда потпуног успјеха није било.

Као какав научни центар просвјете свега старог свијета Александрија је трајала све донде, докле је не разоре Сарацени, послје чега и њена ученост поче уступати мјесто хришћанству, које је учинило крај јелинском мудровању.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ДРУГИ ПЕРИОД.

ФИЛОСОФИЈА СРЕДЊЕВЈЕКОВНА.

Теологија.

А). Синкретизам и супернатурализам.

(Од Филона до Алкуина).

§ 1. Синкретизам.

Велики историјски периоди, слично неком народу или личности, развијају се великом поступношћу, због тога се и не могу градити додацима и даима; диоба на периоде зависи од полазног начела, на основу којег смо ми у праву сматрати први вијек нашег бројења година као почетак средњег вијека зато, што се баш у то доба радикално измијенио општи поглед на поредак ствари. Јелински поглед на свијет био је натуралистички све донде, докле је њихов дух био чист и бистар; с падом политичке независности Грчке нестала је и научна; религиозни елеменат добија све већу превагу и значај, особито у времену, кад морални и друштвени услови постадоше несносни и досадни. Већ скептицизам и еклектизам доказали су, да је философски дух древности изгубио наду у своју моћ, да је осиромашео, клонуо, те одовуда није ни чудновато, што се натурализам претворио у теологију, од које се сада, преко божанственог откривања, тражи све оно, до чега се прије није могло доћи помоћу спољашњих чустава и разума. Главне особине мудрог сад већ ни-

је проучавање и дубоко размишљање, већ побожност и аскетизам, којим се постиже божанствено откривење.

С друге опет стране то је био вијек, кад се живот старога свијета завршавао, а почињао нов живот, — вријеме пада незнабоштва и појава хришћанства. Благодарећи додиру будисте са јеврејином, грка са египћанином, међу образованим људима почело је мало по мало аријевати убјеђење, да све оно, што је дотле дијелило народе, нема значаја, те да и треба цијенити не толико националност, колико човјека (космополитизам). Најразличније религије, тако рећи, познале су једна другу и видјело се, да не стоје у оном непријатељском односу, како се дотле мислило, јер су н. пр. и грчки Зевс и египатски Озирис — једно и исто. Уравњујући националности и зближујући религије, почели су у исто доба зближавати и старинска источна предања са оним, до чега је дошла философска мисао грчка. Источни народи, особито јудејци, и ако су нестидно држали својих религиозних вјеровања, ипак су увидјели, да и сви резултати грчке мисли нијесу будаљаста, о као *FOURTH* су се и представници класичног свијета увјерили, да се и у особитој форми источних предања налази зрно, које баш ништа није противно философији, већ шта више сагласно са њеним изводима. У митологији пак била је очигледна сличност у погледима класичног свијета и религиозним вјеровањима источних народа.

Ако поред тога узмемо у обзир, да је то било доба, кад се силно укрштала тиранија и ропство, богатство и сиромаштво, религиозни фанатизам и морална развратност, грубост и гордост, то онда врло је разумљива и појава *синкретизма**), т. ј. философије, која саглашава и примирује разне погледе најразличнијих учења — учења грчке философије са религиозним погледима источних народа.

*) Од синкретизма разликује се еклектизам, као избор и скуп онога што се слаже у разним философским системима. —

Синкретизам има три главна правца, од којих су два предходна спремили трећи као закључни, и то: а) јудејско-грчка философија, б) новопитагоризам и в) новоплатонизам. —

§ 2. Јудејско-грчка философија.

Образовани јудејци другог и првог вијека до Христа били су прави еклектици. Познавши се са Грцима и њиховом философијом, они су неосновано мислили, да је из старозавјетних књига много унеше-но у њихова учења. Увијек полазећи са религи-озног гледишта, они су и старозавјетне књиге и незна-божачка учења тумачили алегорично. Такав карактер у тумачењу јасно се види у грчком пријеводу старог завјета.

Узев у строгом смислу, јудејски философ био је само *Филон* из Александрије, који се родио од знатног рода око 30 г. прије Христа. Будући већ старцем, у 40-ој години послје Христа, послат је био на челу изасланства у Рим да ублажи закон Калигулин про-тив јудеја. Врло је био начитан и темељито изучио грчку философију. Тежио је да у александријском син-кретизму створи метафизички правац. Циљ је његова учења показати, да су старозавјетне књиге — изнад мудрости грчког народа. Сагласно томе, Моисеја сма-тра не само као најстаријег, већ и као највећег међу свима философима, те, као таквом, и његовом петокњи-жију приписује апсолутну истину. При тумачењу ста-рог завјета Филон даје значаја не буквалном, већ само скривеном његовом смислу. Рај је, како он тумачи, само бољи дио наше душе, дрво живота — страх бо-жји, Каин — символ софистике и т. д. Такав алегоријски начин тумачења послужио је као образац за све доцније александријске хришћанске философе.

Филоново је философско учење теософија; Бог је за њега једини достојни објект знања. Ипак његово је учење основано на дуалистичком противусловљу бо-

жанства и свијета, те је тим слично новоплатонизму. Унутрашњи живот божанства објашњује поставком из њега првашње његове форме — *Логоса*, којему Филон, на основу свијех мистичких система, гдје та ријеч означаје и ријеч и мисао, приписује многа необична својства, као, на пр., назива га: дјететом божјим (мудрости), параклетом (утјешитељем), посредником међу Богом и људма, првим анђелом, првијенцем божјим, његовом сјенком, одсјајем, па шта више и „другим богом.“

Материја је, по Филонову учењу, почетак зла у свијету, која је, као у Платона и Стоикâ, небиће, ваплоћење свега мртвог, свега што страда и што је недовољно; с јудејске пак тачке гледишта она је оно, из чега је Бог створио свијет, биће, премда и односно. Ум произилази од Бога и добровољно се сједињује с тијелом, које је његова тамница. Све чувствено — грјешно је, зато је сваки човјек грјешан, па ма живио само један дан. Морал му је у аскетизму, у умртвљењу свијех афеката и страсти. Противно старинским етичким погледима, Филон признаје, да се врлина постиже само посредством божје милости, а не личним радом. Истинито познање може нам дати само божанствено откривење. Будући је Бог непостижан, то га човјек и може постићи једино помоћу чуда, које се добија у екстази. И у тој Филоновој идеји опажа се утицај Платонове теорије о идејама, тако да су у праву они оци цркве, који су говорили: „или Платон филонизира, или Филон платонизира.“

Филонови погледи нашли су практичну примјену у друштвима јудејских јесејаца и египатских терапевта. Први су живили у манастирским братствима и занимали се земљорадњом; други су проводили пустињачки живот у беспосличењу. Обје секте проводиле су аскетски религиозно-морални живот, одрицале су употребу меса и вина, осуђивали брак и клетву, немарно се односиле к религиозним обредима, а у своје друштво примале су само опробане чланове. —